HELSINGIN KAUPUNGINMUSEON JULKAISU HELSINGFORS STADSMUSEUMS PUBLIKATION

HELSINGIN KAUPUNGINMUSEON KOKOELMAPOLIITTINEN OHJELMA

2020–2024

Sisältö

1. JOHDANTO 3
   1.1. Kokoelmapolitiikan tavoitteet ja käyttötarkoitus 3
   1.2. Kokoelmapolitiikkaprosessin vaiheet Helsingin kaupunginmuseossa 4
   1.3. Osallistaminen ja kokoelmapolitiikka 5

2. HELSINGIN KAUPUNGINMUSEON KOKOELMATEHTÄVÄ 6
   2.1. Kaupunginmuseon toiminnan tavoitteet 6
   2.2 Kokoelmatehtävää määrittelevät lait, sopimukset ja roolit 9

3. KOKOELMAT JA NIIDEN HISTORIA 11
   3.1. Esinekokoelma 12
   3.2. Valokuvakokoelma 13
   3.3. Taidekokoelma 13
   3.4. Arkistokokoelma 14
   3.5. Rakennusosakokoelma 15
   3.6. Arkeologinen kokoelma 15
   3.7. Muistitieto ja audiovisuaalinen aineisto 15
   3.8. Kirjastokokoelma 15

4. MUSEON KOKOELMAORGANISAATIO JA RESURSSIT 17
   4.1. Kokoelmaorganisaatio 17
   4.2. Kokoelma- ja konservointitilat 18

5. TALLENNUS JA KARTUNTA 21
   5.1. Hankintatavat ja käytännöt 21
   5.2. Tallennuskriteerit ja päätöksentekoprosessi 22
   5.5. Tallennustyönjako ja muu kokoelmayhteistyö 23
   5.4. Nykydokumentointi ja dokumentointityön menetelmät 25

6. KOKOELMIEN HALLINTA 27
   6.1. Kokoelmien tietosisällön hallinta 28
      6.1.1. Luettelointi 28
      6.1.2. Inventointi 28
      6.1.3. Kokoelmaluokitus ja poistot 30
   6.2. Kokoelmien hoito ja fyysinen hallinta 32
      6.2.1. Konservointi 32
      6.2.2. Kokoelmien digitointi 33
      6.2.3. Kokoelmien esittäminen ja näyttelytilat 33
      6.2.4. Kokoelmasäilytys ja kokoelmalogistiikka 34
      6.2.5. Riskien hallinta ja kokoelmien vakuuttaminen 34
   6.3. Kokoelmatyön mittaaminen 34
   6.4. Kokoelmatyön taloudelliset vaikutukset 35

7. KOKOELMIEN SAAVUTETTAVUUS JA KÄYTTÖ 37
   7.1. Kokoelmien asiakkaat 37
      7.1.1. Ulkoiset asiakkaat ja avoin data 38
      7.1.2. Sisäiset asiakkaat 40
   7.2. Kokoelmien käyttö 40
      7.2.1. Tutkimus ja julkaisut 40
      7.2.2. Näyttelykäyttö 41
      7.2.3. Museopedagoginen käyttö 41
   7.3. Kokoelmien avaaminen ja saavutettavuus 42
   7.4. Viestintä 42
   7.5. Lainat, talletukset ja deponoinnit 43

8. AIKAISEMMISSA LUVUISSA ESITETYT KEHITTÄMISTARPEET, SUUNNITELMAT JA NIIDEN AIKATAULUT 44

9. KOKOELMAPOLITIIKAN KEHITTÄMINEN 45
   9.1. Asiakirjan hyväksyminen ja julkisuus 45
   9.2. Kokoelmapolitiikkatyöhön ovat osallistuneet 45

1. JOHDANTO

Helsingin kaupunginmuseon visio: Jokaisella on mahdollisuus rakastua Helsinkiin.

1.1. KOKOELMAPOLITIIKAN TAVOITTEET JA KÄYTTÖTARKOITUS

Helsingin kaupunginmuseon kokoelma on ainutlaatuinen, maailman ainoa Helsingin historian kokoelma. Kokoelmatyön tarkoitus on ylläpitää ja vahvistaa helsinkiläisten identiteettiä ja ymmärrystä omasta kulttuuriperinnöstä vuorovaikutuksessa heidän kanssaan. Kokoelmat ovat julkinen tietovaranto, jonka kaupunginmuseo jakaa yhdessä kaupunkilaisten ja muiden kiinnostuneiden kanssa.

Museolaki (314/2019) edellyttää, että valtionosuutta nauttivilla museoilla

- on kokoelma ja kokoelmapoliittinen ohjelma
- kokoelman säilyminen museokokoelmana on turvattu myös museon lopettaessa toimintansa
- kokoelmat ovat museon käyttäjien tavoitettavissa

Kaupunginmuseon asema alueellisena vastuumuseona velvoittaa sekin korkeatasoiseen ja läpinäkyvään kokoelmatyöskentelyyn. Kaupunginmuseon kokoelmatyön linjaukset on koottu kokoelmapolitiikka-asiakirjaan, joka sisältää kokoelmatyön tavoitteiden ja toimenpiteiden lisäksi tiivistelmän museon kokoelmien historiasta. Käsillä oleva kokoelmapolitiikka ulottuu vuoteen 2024.

Kattavat, hyvin dokumentoidut ja asiantuntevasti hoidetut kokoelmat ovat kaupunginmuseon toiminnan perusta. Ne tekevät mahdolliseksi museon tarjoamat monipuoliset ja ainutlaatuiset Helsinki-kokemukset ja tuotteet. Kokoelmat ovat Helsingin kaupungin ja kaupunkilaisten yhteistä omaisuutta, joiden avulla dokumentoimme kaupungin, kaupunkilaisten ja kaupunkiorganisaation historiaa ja kulttuuria. Valintamme vaikuttavat siihen, miten Helsinki välittyy museoasiakkaille ja tutkijoille nyt ja tulevaisuudessa.

Politiikkakaudella on useita haasteita, keskeisimpänä kestävän kehityksen näkökulman omaksuminen kokoelmatyöhön. Kestävä kehitys tarkoittaa sekä ekologisen, taloudellisen että kulttuurisen kestävyyden huomiomista. Osallisuuden ja moninaisuuden näkökulmat ovat osa kestävää kokoelmatyötä, samoin aineettoman kulttuuriperinnön huomioiminen tallentamisessa ja kokoelmien tuotteistamisessa. Lähivuosien tärkeimmät tavoitteet ovat:

- Kokoelmien monimuotoisuus ja kulttuurinen saavutettavuus tavoitteena ymmärrys omista juurista ja helsinkiläisen kulttuuriperinnön rikkaudesta ja moninaisuudesta, myös sen ristiriitaisuuksista ja katkoksista. Kokoelmien tulee tarjota oman tarinan tunnistamisen aineksia tulevien sukupolvien helsinkiläisille. Tämä ei koske pelkästään uutta kartuntaa, vaan myös olemassa olevien kokoelmien tarinoita ja merkityksiä pitää tarkastella moninaisuuden näkökulmasta.
- Kaupunkilaisille lisää mahdollisuuksia osallistua oman kulttuuriperintönsä kartuttamiseen ja hoitoon.
- Vapaaehtoistyön syventäminen ja laajentaminen kaikissa kokoelmanosissa, ja sen jatkuvuuteen panostaminen.
- Kokoelmien ja kokoelmatyön näkyvyys sosiaalisessa mediassa.
- Museoiden välisen kokoelmapoliittisen yhteistyön koordinointi alueellisena vastuumuseona.
- Kokoelmatietojen julkaisemisen aloittaminen Europeana-palvelussa.
- Uuden kokoelmahallintajärjestelmän käyttöönotto ja tehokas hyödyntäminen.
- Hyrylän kokoelmakeskuksen muutto.
- Microsoft Teamsin käyttöönoton ja toimialan levyasemauudistuksen vaikutukset kokoelmatyön dokumenttien arkistointiin.

1.2. KOKOELMAPOLITIIKKAPROSESSIN VAIHEET HELSINGIN KAUPUNGINMUSEOSSA

Kaupunginmuseo aloitti kokoelmastrategiatyön vuonna 2001. Sen tuloksena syntyivät kokoelmien historia vuosilta 1906–2002 ja vuonna 2003 kokoelmastrategia kaudelle 2003–2006, joka sisälsi tuolloisten kokoelmien ja kokoelmaprosessien kuvauksen. Strategiakauden aikana kaupunginmuseo sai uudet kokoelmakeskukset Malmille ja Honkanummelle sekä Hyrylään sekä kahden museomestarin ja yhden kuvankäsittelijän vakanssit.

Seuraava strategia-asiakirja oli nimeltään *kokoelmapoliittinen ohjelma*, ja se kattoi vuodet 2007–2012. Sen uusia tavoitteita olivat ydinkokoelman määrittely ja kokoelmaluokitusjärjestelmän käyttöönotto. Nämä tavoitteet kirjattiin myös vuosien 2012–2018 asiakirjaan. Työkaluna on inventointi, josta on tullut vakiintunut osa kokoelmatyötä ja joka jatkuu edelleen 2020-luvulla. Inventoinnit ovat osa kaupunginmuseon dynaamista kokoelmanäkemystä. Ajattelua terävöitettiin entisestään vuosina 2014–2015 toteutetussa poistohankkeessa, johon kaupunginmuseo osallistui yhdessä Tampereen museoiden, Tekniikan museon, Helsingin taidemuseo HAMin, Tampereen taidemuseon ja Aboa Vetus & Ars Nova -museon kanssa. Inventoinneista enemmän luvussa 6.1.2.

Edelliseen asiakirjaan kirjattiin tavoitteeksi kokoelmien parempi saavutettavuus ja se, että asiakkailla olisi aikaisempaa parempi mahdollisuus osallistua kokoelmien kartuttamiseen ja hoitoon. Paljon onkin tapahtunut, varsinkin valokuvakokoelmassa. Arkisto-, esine-, taide- ja valokuvakokoelmat on avattu asiakkaiden käyttöön kansallisessa Finna-hakupalvelussa ja valokuvakokoelma myös museon oman Helsinkikuvia.fi-palvelun kautta. Kuvakokoelmissa on lisäksi aloitettu Kuvaussakki- ja Kuvakummi-vapaaehtoistoiminta.

Kaikkein suurin yksittäinen kokoelmien hoitoon vaikuttanut muutos vuoden 2014 jälkeen on kokoelmien keskittäminen kaupungin taidemuseo HAMin kanssa yhteiseen kokoelmakeskukseen Vantaan Turvalaaksossa.

1.3.
OSALLISTAMINEN JA KOKOELMAPOLITIIKKA

Vuoden 2019 päivityksessä haluttiin kokeilla yleisön osallistamista kokoelmapolitiikan tekemiseen. Nopeasti todettiin, että kokoelmapolitiikka on ammatillinen työkalu, jota on vaikea työstää osallistamisen keinoin. Yleisö on sen sijaan kyllä kiinnostunut kokoelmien kartuttamisesta ja myös osallistumisesta kokoelmatyöhön, kun sopiva tekemisen tapa löytyy. Lisää kokemusta kerättiin pilottihankkeilla, joista osa toteutui vuonna 2019 ja osa tehdään 2020. Kokeilut esitellään kainalotekstеinä tässä kokoelmapolitiikka-asiakirjassa. Erittäin hyödyllinen oli alueellisen museotyön puitteissa järjestetty kokoelmapolitiikkatyöpajakokonaisuus, jossa museon tutkijat toimivat keskustelun virittäjinä ja kommentoivat osallistuneiden museoiden asiakirjoja.

KOHTAUS RY

Kaupunginmuseo kokeili syksyllä 2019 kokoelmatyötä nuorten aikuisten kanssa. Yhteistyökumppanina oli Kohtaus ry, joka toimii Vallilassa sekä Malmilla. Kohtaus on kansalaistoimija, joka haluaa vaikuttaa nuorten kaupunkilaisten aikuisten yksinäisyyteen ja osattomuuteen. Kohtauksen toiminta on hyvin linjassa museon kokoelmapoliittisten painopisteiden ja tavoitteiden kanssa.

Projektissa nuorista koottiin ryhmä, joka valokuvasi kaupunkia valitsemiensa teemojen mukaisesti. Teemoiksi valittiin: Minun kaupunkini, Aarteet, Pimeys/valo/varjot, Hiljaisuus sekä Yhteisöllisyys. Syntyvät kuvat ladattiin Flickr-kuvapalveluun, jossa osallistujilla oli oma suljettu ryhmä. Projekti pidettiin matalan kynnyksen toimintana, johon kaikki voivat osallistua kiinnostuksensa mukaan. Kaupunginmuseo osallistui keskusteluun ja neuvontaan Flickrissä sekä järjesti neljä työpajaa. Projektin päätteeksi kuvista koottiin näyttely Kohtauksen tiloihin, ja museo sai joitakin kuvia kokoelmiinsa.

Kallio Block Partyn konserttilava ja yleisöä kesällä 2019. Kuva oli esillä Kohtaus ry:n kanssa toteutetussa näyttelyssä.
VALOK. LIISA KAHELIN

2. HELSINGIN KAUPUNGINMUSEON KOKOELMATEHTÄVÄ

2.1. KAUPUNGINMUSEON TOIMINNAN TAVOITTEET

Kaupunkiorganisaatio järjestettiin vuonna 2017 uudelleen neljäksi toimialaksi. Kaupunginmuseo kuuluu kulttuurin ja vapaa-ajan toimialaan, joka jakautuu neljään palvelukokonaisuuteen: kulttuuri, kirjasto, liikunta ja nuoriso. Toimialan suunnitelmat ja linjaukset ohjaavat museon toimintaa ja kokoelmatehtävää. Kulttuuri- ja vapaa-ajan toimialan toimintasäännössä museon kokoelmatehtävästä sanotaan:

> Kaupunginmuseo huolehtii kaupungin museopalveluista ja kulttuurihistoriallisesta kokoelmasta sekä kulttuuriympäristön vaalimisesta./.../ Museolain vaatimusten mukaisesti Helsingin kaupunki vastaa siitä, että museoiden kokoelmat säilyvät museokokoelmina museotoimintaa tehtävänään järjestävän oikeuskelpoisen, yksityisen tai julkisen toimijan hallinnassa silloinkin, jos Helsingin kaupunki luopuu museoiden ylläpidosta.

Keskustakirjasto Oodin edusta koronapandemian tyhjentämänä huhtikuussa 2020.
VALOK. YEHIA EWEIS

> /.../ [Kulttuuriperintö]yksikkö vastaa kaupungin kulttuurihistoriallisesta kokoelmasta, kokoelmanhallinnasta ja -politiikasta sekä kokoelmahallintajärjestelmästä ja kokoelmalogistiikasta.

Toimialan suunnitelmien pohjana on kaupunkistrategia, joka laaditaan jokaiselle valtuustokaudelle. Strategian 2017–2021 visiona on maailman toimivin kaupunki. http://helmi.hel.fi/strategiajatalous/kaupunkistrategia/Sivut/default.aspx

Sekä kaupunkistrategia että toimialan suunnitelmat tähtäävät elävään kaupunkiin, jonka asukkaita kannustetaan osallistumaan, ja suunnitelmissa on vahva voimaannuttava elementti. Nämä tavoitteet vastaavat hyvin sekä museoalan että kaupunginmuseon ajankohtaisia tavoitteita.

Kaupunginmuseon kokoelmatehtävää ohjaavat kaupunkistrategian ja toimialan tavoitteiden lisäksi museon toiminta-ajatus ja visio sekä niistä johdetut painopisteet ja toimintasuunnitelma. Museon visio on: *Jokaisella on mahdollisuus rakastua Helsinkiin*. Pohjana ova kaupungin arvot: asukaslähtöisyys, ekologisuus, oikeudenmukaisuus ja yhdenvertaisuus, taloudellisuus, turvallisuus, osallisuus ja osallistuminen ja yrittäjämyönteisyys. Niiden lisäksi kaupunginmuseon omassa kehittämispäivässä vuonna 2017 kiteytettiin toiminnan keskeisiksi arvoiksi:

- yhdenvertaisuus ja moniäänisyys
- rohkeus ja innostavuus
- läsnäolo ja empatia
- avoimuus ja dynaamisuus

Kaupunginmuseon visiossa on kolme elementtiä

- *Tehdään yhdessä!*: tuotamme ja teemme toimintaa yhdessä helsinkiläisten kanssa, tarjoamme osallisuuden mahdollisuuksia ja kokemuksia
- *Ajattelemme asiakasta*: toimintamme on asiakaslähtöistä
- *Vahvistamme moniarvoista Helsinkiä*: tarjoamme alustan moniääniselle sisältötarjonnalle

Museon toiminnan ydinalueet ja roolit ovat:

- Museo on Helsinki-tiedon ja ymmärryksen edistäjä
- Museo tuottaa ja jakaa kokoelmiinsa ja tietovarantoihinsa perustuen sisältöjä monin eri tavoin näyttelyissä, julkaisuissa ja verkossa sekä tapahtumien yhteydessä. Kulttuuriperinnön tallentaminen, hoitaminen ja jakaminen on museon ydinosaamista.
- Museo on Helsinki-kokemus
- Museo tarjoaa aidon Helsinki-kokemuksen niin täällä asuville kuin vieraileville. Museossa voi eläytyä helsinkiläisten elämään ja tarinoihin.
- Museo on kohtaamispaikka
- Museon lippulaivaan ja kolmeen muuhun museoon on vapaa pääsy. Sisältö- ja ohjelmatarjonta on runsasta ja puhuttelevaa ja houkuttaa paikalle jakamaan kokemuksia tuttavien, sukulaisten ja ventovieraidenkin kanssa.
- Museo on alusta
- Museo tarjoaa alustan kaupunkilaisten ja yhteisöjen osallisuudelle ja toiminnalle ja toimii yhteistyössä arvopohjansa mukaisessa, kaupunkilaisten omaehtoisessa toiminnassa. Avoin data mahdollistaa digitoitujen kokoelmien jakamisen ja käyttämisen kaupunkilaisten omiin tarpeisiin.

Tämä kaikki ohjaa kokoelmatyötä ja sen suhdetta kaupunkilaisiin. Kaupunginmuseo on aikanaan perustettu dokumentoimaan muuttuvaa Helsinkiä, ja tämä perustehtävä on edelleen kokoelmatyön lähtökohta. Tallennettava aineisto kertoo Helsingin kaupungista kulttuuriympäristönä, kaupungin asukkaista ja heidän elämästään sekä Helsingin kaupungin organisaatiosta. Kokoelmat kertovat kaikkien helsinkiläisten historiaa, ja tavallisen ja keskivertoisen lisäksi kokoelmiin tallennetaan myös ainutkertaista, poikkeavaa ja marginaalista. Kaupunkielämä ja kaupunkikulttuuri syntyvät kaupunkilaisten, kaupunkiympäristön ja tapahtumien vuorovaikutuksessa. Myös yritystoiminta ja kolmas sektori ovat tärkeä osa kaupunkielämää.

2020-luvulla kaupunginmuseo dokumentoi erityisesti nykyhetken kaupunkikulttuuria ja kaupunkilaisten elämää, jotta seuraaville sukupolville tallentuisi edustava otos heidän historiaansa.

Keskeisintä 2020-luvun kokoelmatyössä ei kuitenkaan ole se mitä tallennetaan, vaan tekemisen tapa eli se, miten alusta-ajattelu ja kohtaamiset mahdollistuvat kokoelmatyössä. Kokoelmien merkityksellisyys syntyy vuorovaikutuksessa käyttäjien kanssa. Museo asettaa kokoelmat asiakkaiden käytettäväksi erilaisina tuotteina ja tapahtumissa ja tutkii kokoelmia itse sekä edistää niiden muuta tutkimuskäyttöä. Tällä politiikkakaudella museo edistää erityisesti osallistavien menetelmien käyttöä yleisötyössä ja kehittää edelleen erilaisia keinoja, joiden avulla asiakkaat voisivat osallistua kokoelmien kartuttamiseen ja hoitoon. Digitaalinen saavutettavuus ja vapaaehtoistyö ovat valokuvakokoelman osalta jo pitkällä ja kehittäminen jatkuu edelleen kaikissa kokoelmanosissa.

Kokoelmatyö edistää osaltaan museon ja asiakkaiden yhteistä tekemistä ja vahvistaa moniarvoista Helsinkiä. Kaupunginmuseo on sekä kokoava, koko kaupungin ja kaikkien kaupunkilaisten museo, että paikallisidentiteettiä vahvistava yhteisötoimija, joka tekee yhteistyötä esimerkiksi kaupunginosayhdistysten kanssa. Molemmat näkökulmat näkyvät kokoelmien toimintatavoissa ja sisältöprofiilissa.

2.2
KOKOELMATEHTÄVÄÄ MÄÄRITTELEVÄT LAIT, SOPIMUKSET JA ROOLIT

Kaupunginmuseon kokoelmatehtävää ohjaavat lait, asetukset ja kansainväliset sopimukset. Museolain (314/2019) mukaan museotoiminnan tarkoitus on

- kulttuuri- ja luonnon perinnön sekä taiteen tallentaminen ja säilyttäminen
- aineistoja ja muita sisältöjä koskevan tutkimuksen edistäminen ja hyödyntäminen
- aineistojen ja tiedon saatavuuden, saavutettavuuden ja käytön edistäminen
- kulttuuri- ja luonnonperinnön sekä taiteen esittäminen ja elämysten tarjoaminen
- yleistötyö, vuorovaikutus sekä opetuksen ja kasvatuksen edistäminen

Laki on linjassa Kansainvälisen museoneuvoston ICOM:in museoeettisten sääntöjen kanssa. Muita museon toimintaan vaikuttavia lakeja ja asetuksia ovat muun muassa arkistolaki ja muinaismuistolaki. Museoviraston ohjeistus ohjaa arkeologisten kokoelmien hoitoa. Kaupunginmuseo hoitaa kokoelmatehtäväänsä näiden säädösten ja sopimusten puitteissa. Myös Opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2018 julkaisema museopoliittinen ohjelma *Mahdollisuuksien museo* korostaa voimakkaasti suunnitelmallisen kokoelmatyön tarvetta ja kokoelmia yhteisöjen ja yhteiskunnan voimavarana.

Vuonna 2018 voimaan astunut EU:n tietosuoja-asetus (GDPR) on täsmentänyt kulttuuriperintö- ja tutkimusaineistoihin liittyvien henkilötietojen käsittelyä ja suojaamista. KAM-juridiikkaryhmän laatima kansallinen suositus *Tietosuoja KAM-sektorilla* valmistui vuonna 2019. https://musiikkiarkisto.fi/kam/wp-content/uploads/2019/05/Tietosuoja-KAM-sektorilla-v1_0.pdf. Ks. tarkemmin luku 6.1. Kokoelmien tietosisällön hallinta.

Muita päivittäisessä kokoelmatyössä tärkeitä lakeja ovat tietosuojalaki ja tekijänoikeuslaki sekä tekijänoikeusasetus. Lait vaikuttavat kokoelmien saavutettavuuteen ensisijaisesti taidekokoelman ja arkistokokoelmassa olevan tekijänoikeuden alaisen aineiston osalta rajaamalla objektien esittämistä verkossa. Lisäksi ne vaikuttavat esimerkiksi Nikkilän sairaalan kokoelman käyttöön. Muu kulttuuriperinnön tallentamiseen, hoitoon ja esittämiseen vaikuttava lainsäädäntö ja sopimukset on lueteltu julkaisussa *Museoiden kokoelmahallinnan kokonaisarkkitehtuuri 1.0. Museoviraston ohjeita ja oppaita 2* (2013).

Kaupunginmuseon kokoelmatehtävää määrittää vuonna 2013 Museoviraston kanssa tehty sopimus valtakunnallisesta tallennustyönjaosta (TAKO), jonka perusteella kaupunginmuseo rajaa kartuntaansa. Museon kokoelmatehtävää rajaavat myös valtakunnallisten erikoismuseoiden tallennusalueet. Työnjaosta enemmän luvussa 5. Tallennus ja kartunta.

Alueellisen vastuumuseon roolissa annettava neuvonta ja asiantuntijatuki on osa kaupunginmuseon kokoelmatehtävää, ja museo saa sitä varten korotettua valtionosuutta.

KOKOELMAPOLIITTINEN YHTEISTYÖ

Kaupunginmuseo koordinoi alueellisena vastuumuseona alueen museoiden kokoelmapoliittista yhteistyötä. Ammatillisten museoiden kanssa tehtävässä yhteistyössä se tarkoittaa erityisesti keskustelutilan luomista ja mahdollisuutta ajatustenvaihtoon.

Yhteiset kokoelmapolitiikkatapaamiset lähtivät museoiden tarpeiden kartoittamisesta. Vuonna 2017 ammatillisille museoille tehdyssä kyselyssä nousi tarve järjestää yhteisiä keskustelutilaisuuksia. Kymmenen museota kertoi parhaillaan päivittävänsä kokoelmapolitiikkaa ja maakuntamuseolta toivottiin ohjausta.

Talven 2018–2019 aikana kokeiltiin yhteistyötä, joka käsitti kolme työpajaa ja niiden välissä itsenäistä työskentelyä verkossa. Osallistujat latasivat yhteiseen verkkokansioon kokoelmapolitiikkansa sen hetkisen version. Kaikki osallistujat pääsivät lukemaan toisten tekstejä ja kommentoimaan niitä. Tekstejä työstettiin sitten edelleen työpajoissa. Työskentelyyn osallistui kaikkiaan 15 museota.

Kokoelmatyöntekijät keskustelevat ajankohtaisista kokoelma-asioista.
VALOK. EDITH LIGNELL 2018

3. KOKOELMAT JA NIIDEN HISTORIA

Helsingin kaupunginmuseolla on suuret ja kulttuurihistoriallisesti merkittävät kokoelmat, joita on kartutettu siitä asti, kun kaupungin muinaismuistolautakunta perustettiin vuonna 1906. Osa kokoelmista on kansallisomaisuutta ja niiden arvo on huomattava. Vuonna 2019 kokoelmiin kuuluu noin puolitoista miljoonaa museo-objektia, jotka jakautuvat useisiin kokoelmiin:

- Esinekokoelma
- Valokuvakokoelma
- Taidekokoelma
- Arkistokokoelma
- Rakennusosakokoelma
- Arkeologinen kokoelma
- Muistitieto ja muu nykydokumentointien suullinen ja kirjallinen aineisto sekä kyselyvastaukset
- Audiovisuaaliset aineistot
- Kirjastokokoelma

Kokoelmien alku on samankaltainen kuin monessa muussa kaupunginmuseossa. Kaupunkien porvaristo ja keskiluokka saavuttivat Euroopassa yleisesti 1800-luvun lopulla sellaisen aseman, että heillä oli tarve rakentaa identiteettiään myös historian kautta. Helsingissä kehitys johti muinaismuistolautakunnan perustamiseen vuonna 1906. Lautakunnan tehtävä oli dokumentoida kaupungin nopeaa muutosta, mutta sen rinnalla kokoelmiin liitettiin muiden kaupunginmuseoiden tapaan todistekappaleita ja kertomuksia kaupungin ja elinkeinojen kehityksestä ja menestyksestä sekä nimenomaan porvariston ja keskiluokan elämäntavasta. Monien kaupunginmuseoiden kokoelmien painopiste on tässä kaupunkiporvariston suuruuden ajassa, ja se on hyvin edustettuna myös Helsingin kaupunginmuseon kokoelmissa sekä esineinä että valokuvina.

Viimeistään 1970-luvulle tultaessa kansatieteessä ja historiassa alkoivat vaikuttaa ajatukset yhtäältä arjen historiasta ja toisaalta kaupunkityöväestöstä kiinnostavana ja ideologisesti mahdollisena tutkimuskohteena. Tämä on suunnannut kaupunginmuseon kokoelmien kartuntaa pois kantakaupungista kohti kaupungin lähiöitä ja reuna-alueita. Kokoelmiin on pyritty tallentamaan eri yhteiskuntaluokkien näkökulmia, ja arjen historian ja uuden kulttuurihistorian näkökulmat ovat leimanneet kartuntaa 1990-luvulta eteenpäin. Kokoelmien ajallinen painopiste on 1800-luvun lopulta 1970-luvulle, ja niissä on kansainvälisesti katsoen paljon nykyajan historiaan liittyvää aineistoa. Museon syntyhistorian vuoksi nykydokumentoinnilla on ollut kokoelmien kartuttamisessa aina vahva asema, ja perinteen ylläpitämistä pidetään tärkeänä. Valtavirrasta poikkeavien ilmiöiden tallentaminen on sen sijaan ollut vähäistä.

Takkiliike Ajattaren valomainos vuodelta 2008.

Kokoelmien syntyvaiheet ja niiden sisältö kuvattiin vuosien 2001–2002 kokoelma-strategiatyön yhteydessä ja se on olemassa asiakirjana *Helsingin kaupunginmuseon kokoelmien historia 1906–2002*.

Kokoelmastrategia 2003 -asiakirjassa on tarkasteltu sitä, mitä kaupunginmuseon kokoelmat oikeastaan kertovat Helsingistä ja helsinkiläisistä ja kenen tarinoita kokoelmat kertovat.

Keskeinen havainto oli, että kokoelmien kartuntaperiaatteet ovat vaihdelleet ajasta toiseen, ja että museonjohtajan vaikutus kokoelmien muodostumiseen on ollut vahva 1990-luvulle asti, jolloin vastuu siirtyi silloisille yksiköille, ensisijaisesti päällikköille ja kokoelmatutkijoille. Vuoden 2017 uudistuksen jälkeen vastuu on ollut korostetusti kokoelmatiimeissä. 1990-luvun lopulta lähtien aktiivisen kartunnan painopiste on ollut nykydokumentoinnissa. Valokuva- ja arkistokokoelmassa nykydokumentointi on ollut tärkeää aina muinaismuistolautakunnan perustamisesta lähtien. Yksityisten lahjoitusten merkitys on edelleen suuri.

3.1. ESINEKOKOELMA

Esinekokoelman vanhimmat osat palautuvat ns. raatihuoneen kokoelmaan vuodelta 1787, jolloin raatimiehet Anders Byström ja Petter Schwartz päättivät ottaa talteen kaupungin ratsuväenosaston esineistöä. Tällaista 1800-lukua vanhempaa kulttuurihistoriallista esineistöä kokoelmissa on melko vähän, vaikka niihin sisältyykin objekteja 1500-luvulta lähtien. Ajallisesti kokoelmat painottuvat 1800-luvun jälkipuolelta 1970-luvulle. Aktiivisen kartunnan resurssit on siksi koko 2000-luvun ajan kohdistettu nykyhetken ilmiöihin. Keskiluokkainen ja porvarillinen yksityiselämä sekä asuminen korostuvat edelleen kokoelmissa, vaikka 1990-luvulta alkaen on pyritty määrätietoisesti tallentamaan Helsingin kaupungin ja sen virastojen toimintaa kuten päiväkoteja ja sairaaloita. Samanaikaisesti kartuntaa on määrällisesti rajattu merkittävästi ja alueellista painopistettä on pyritty laajentamaan kantakaupungista koko Helsinkiin.

Kaupunginmuseon esinekokoelmissa on myös määrällisesti merkittäviä, alun perin muualla kerättyjä kokoelmia, joihin kaikkiin kuuluu esineiden lisäksi arkistoaineistoa ja valokuvia:

- Helsingin kaupungin liikennelaitoksen kokoelma
- Koulumuseoyhdistyksen kokoelma eli ns. SCOLA-kokoelma
- Nikkilän sairaalan museon kokoelma ja potilastyökokoelma
- Osuusliike Elannon kokoelma
- Palomuseon kokoelma

Kauppaneuvos Gösta Sundmanille osoitettu kirje helmikuussa 1887.

3.2. VALOKUVAKOKOELMA

Valokuvakokoelmien yli miljoona otosta esittelevät pääasiallisesti kaupunkinäkymiä 1860-luvulta alkaen. Tärkeimmät painopistealueet ovat kaupunkikuvan muutos, rakennusdokumentoinnit, Helsingin kaupungin toiminta, helsinkiläisten elämänpiiri, asuminen, elinkeinoelämä ja tapahtumat. Ajallinen painopiste on sodan jälkeisessä ajassa. Kantakaupungin katunäkymät ovat kokoelmissa parhaiten edustettuna.

Museon oman valokuvaustoiminnan synnyttämä kuva-aineisto on keskittynyt kaupunkikuvan muutokseen ja rakennusten dokumentointiin. 2010-luvulla kokoelmiin on liitetty harrastajien kuvaamia kaitafilmejä ja Helsingin kaupunkiorganisaatiossa syntyneitä videoaineistoja.

Kokoelmaa kartutetaan kaupungin muutosta dokumentoivilla kuvilla. Kartunnassa painotetaan ennen kaikkea kantakaupungin ulkopuolisiin alueisiin liittyviä kuvia. Lisäksi kokoelmia kartutetaan temaattisesti valokuvaus- ja nykydokumentointiprojekteilla ja kuvakeruilla. Vuodesta 2018 kokoelmaa on kartutettu myös vapaaehtoistoiminnassa syntyneillä valokuvilla.

Valokuvakokoelmaan ei liitetä tuntemattomien henkilöiden henkilökuvia, kuten käyntikortteja, ellei niillä ole erityistä kulttuurihistoriallista arvoa (teknis-fyysisesti erityislaatuinen, kuvaajan tuotantoa merkittävällä tavalla täydentävä tai sisällöltään erityinen).

3.3. TAIDEKOKOELMA

Maalauksista, piirustuksista, grafiikasta, veistoksista ja mitaleista koostuva noin kuudentuhannen teoksen taidekokoelma on luonteeltaan dokumentaarinen. Se koostuu pääosin Helsinkiin, helsinkiläisiin ja helsinkiläisyyteen liittyvistä maalauksista, piirustuksista, grafiikasta, veistoksista ja mitaleista. Sen painopisteet ovat kaupunkikuvassa ja sen muutoksessa, ja se täydentää valokuvakokoelmia. Taidekokoelman vanhimmat Helsinki-teokset ovat 1700-luvun loppupuoliskolta ja ajalta ennen valokuvausta. Kokoelmassa on myös helsinkiläisten muotokuvia. Ajallisesti taidekokoelma painottuu 1900-luvulle, kolmasosa kokoelmasta ajoittuu

1800-luvulle ja muutama teos 1700-luvulle. Kokoelmassa on myös esimerkiksi koululaisten piirustuksia. Kokoelmien vanhimpiin osiin kuulunut kenraaliluutnantti Otto W. Furuhjelmin testamenttikokoelma vuodelta 1883 on siirretty kaupungin taidemuseon HAM:in kokoelmaan vuonna 2015, koska sen sisältö oli vanhaa venäläistä, puolalaista, italialaista ja alankomaalaista taidetta eikä liittynyt Helsinkiin.

3.4. ARKISTOKOKOELMA

Arkistokokoelma noudattaa muiden kokoelmien aihepiirejä ja sijoittuu ajallisesti 1700-luvun loppupuolen ja nykyhetken välille. Helsingin historialliset asemakaavat ja tonttikartat liitettiin museon kokoelmiin ensimmäisten objektien joukossa ja ne kuvaavat kaupungin rakentumista ja kaupunkikuvan muuttumista. Rakennuspiirustukset ovat karttuneet museon kokoelmiin pääasiassa yksityisiltä lahjoittajilta. Julistekokoelma kertoo helsinkiläisten yhteisistä kokemuksista ja tapahtumista sekä helsinkiläisistä yrityksistä ja järjestöistä. Pienpainatteet, postikortit, kirjeet, matkaliput, reittikartat, diplomit jne. kertovat kaupungin kehityksestä ja toiminnasta sekä kaupunkilaisten yksityisestä ja julkisesta elämästä. Arkistokokoelma sisältää joitakin yksittäisiä arkistoja, kuten Sundmanin kauppiassuvun ja Helsingin Teatteritaloyhtiön arkistot, jotka kuuluvat museon varhaisimpaan kartuntaan ja ovat myös kokoelmahistoriallisesti merkittäviä. Nykyään museo ei ota vastaan arkistoja. Arkistokokoelma ei sisällä hallinnollista materiaalia.

3.5. RAKENNUSOSAKOKOELMA

Rakennusosakokoelman sisältö painottuu 1880–1920-luvun välisenä aikana rakennetuista kiinteistöistä talteen otettuihin rakennusosiin. Lukumääräisesti suurimmat esineryhmät ovat kaakeliuunit, ovet ja tapetit. Edellä mainittujen lisäksi muita laajempia kokonaisuuksia ovat ikkunat, portit, kaiteet, kipsikoristeet ja lattiapinnoitteet. Lisäksi kokoelmassa on yksittäisiä kookkaita rakennusosia kuten kaupungintalon alkuperäisiä välipohjarakenteita rapattuine kattopintoineen, osa Sompasaaren huvimajasta ja Rikhardinkadun kirjaston valurautapylväitä ja -konsoleita. Kokoelmaan kuuluu myös mm. apteekki-interiööri ja kattava pienoismallikokoelma, joka käsittää yksittäisiä rakennuksia ja laajempia aluekokonaisuuksia.

3.6. ARKEOLOGINEN KOKOELMA

Museon oma maalöytökokoelma käsittää kaupungin alueelta saatua eri-ikäistä esineistöä. Sen kartuttaminen lopetettiin 1980-luvun lopussa, ja siinä on melko vähän esineitä. Kokoelman vanhimmat objektit ovat kivikaudelta. Nykyiset valvonnoista ja kaivauksista tulevat löydöt luetteloidaan Museoviraston KM-numeroille kuten laki määrää. Valtio omistaa arkeologisen kokoelman, ja kaupunginmuseo hallinnoi sitä. Se käsittää liki yksinomaan Helsingin kaupunkiajan esineistöä: Vanhan Helsingin (1550–1640) ja Uuden Helsingin (1640–) kaivauksista ja rakentamishankkeisiin liittyvien kaivutöiden viranomaisvalvonnoista saatua esineistöä eri elämänalueilta.

Tutkija Satu Savia ottaa vastaan lahjoitusta taidekokoelmaan.
VALOK. YEHIA EWEIS 2019

3.7.
MUISTITIETO JA AUDIOVISUAALINEN AINEISTO

Kaupunginmuseon kokoelmiin on vuosikymmenien kuluessa tallentunut erilaisia suullisia ja kirjallisia tiedonantoja, kyselyvastauksia ja haastatteluja liittyen esimerkiksi Osuusliike Elannon valmistamaan leipään. 2010-luvulla painopiste on valtakunnallisen tallennusvastuun mukaisesti ollut kaupungin palveluissa, viimeisimpinä on dokumentoitu kotihoidon arkea (2018) ja Tervalammen kuntoutuskeskuksen toimintaa (2019). Suuri osa vanhemmasta aineistosta on diaarioimatta eikä kaiken kelanauhoilla olevan aineiston käyttökelpoisuutta ole selvitetty. Muistitietoaineisto on 2000-luvulta lähtien tallennettu kokoelmanhallintajärjestelmään, jossa on oma tietokantansa tekstille sekä äänitteille ja liikkuvalle kuvalle. Vanhemman muistitietoaineiston systemaattinen digitointi ja luettelointi edellyttäisi merkittävää lisäresurssia.

Kirjallinen, paperimuodossa oleva tutkimusaineisto muodostaa oman kokonaisuutensa. Se on järjestetty arkistokoteloihin projekteittain ja siitä on tehty luettelo.

3.8.
KIRJASTOKOKOELMA

Kaupunginmuseon kirjaston kokoelmat käsittävät lähinnä museoammatillista tutkimuskirjallisuutta, mutta niiden rinnalla on myös museo-objekteiksi luokiteltuja kirjoja, joista vanhimmat ovat 1700-luvulta. Kirjasto palvelee kirja- ja lehtikokoelmiensa sekä tietokantojensa avulla museon käsikirjastona. Aineistoa ei lainata ulkopuolisille, mutta kirjasto antaa kaupungin historiaa koskevaa tietopalvelua.

KANSALLISESTI MERKITTÄVÄT KOKOELMAN OSAT

Kaupunginmuseo määritteli vuonna 2011 Museoviraston pyynnöstä Haagin sopimuksen (Unesco 1954) kriteeristön pohjalta kokoelmansa kansallisesti merkittävimmät osat. Niihin kuuluu ydinkokoelma, joka käsittää ns. Raatihuoneen kokoelman eli Helsingin kaupungille kuuluneita esineitä 1700- ja 1800-luvulta, noin 300 myöhemmästä kokoelmasta kaupunkihistoriallisin perustein valittua esinettä, 1800-luvun Helsinki-taidetta (mm. C. L. Engelin akvarellit) ja helsinkiläisten muotokuvia, julistekokoelman vanhin osa 1800-luvulta 1900-luvun puoliväliin sekä 1700-luvun ja 1800-luvun alun käsin piirrettyjä tontti- ja asemakaavakarttoja.

Valokuvakokoelmassa on Helsingin pääkaupunkiaseman takia negatiiveja ja valokuvia valtakunnallisesti tärkeistä tapahtumista, henkilöistä, paikoista ja ilmiöistä. Kansallisesti merkittäviä kokoelmia ovat muun muassa 1860-luvun Helsinki-valokuvat ja negatiivit, valokuvaaja Signe Branderin negatiivit 1900-luvun alkuvuosilta, Simo ja Eeva Ristan negatiivikokoelma 1970-luvun Helsingistä, sekä kaupunkikansatieteellinen kuva- ja haastatteluaineisto asumisesta Helsingissä vuosina 1969–1975 ja 2006–2007.

Kansallisesti merkittäviä ovat lisäksi:

- farmaseuttisen yhdistyksen apteekkiesineiden kokoelma 1700- ja 1800-luvulta ja siihen liittyvä kirjakokoelma.
- Helsingin kaupungin liikennelaitoksen kokoelma sekä julkisen liikenteen kuvakokoelma.
- Nikkilän sairaalan potilastyökokoelma
- Senaattori Leo Mechelinin kirjasto ja työhuone

TOIMENPIDE: Kokoelmapolitiikkakaudella selvitetään, onko farmaseuttisen yhdistyksen kokoelma edelleen kansallisesti merkittävä.

Kauppatori.
VALOK. SIGNE BRANDER 1909

4. MUSEON KOKOELMA-ORGANISAATIO JA RESURSSIT

4.1. KOKOELMAORGANISAATIO

Kaupunginmuseo on yksi Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kulttuuripalveluista. Museossa on kaksi yksikköä, kulttuuriperintöyksikkö ja yleisöpalveluyksikkö, ja niiden tehtävät on määritelty toimialan toimintasäännössä. Kulttuuriperintöyksikkö vastaa kaupungin kulttuurihistoriallisesta kokoelmasta, kokoelmanhallinnasta ja kokoelmapolitiikasta sekä kokoelmahallintajärjestelmästä ja kokoelmalogistiikasta.

Vastaanottaminen, ostot kokoelmiin ja lainat on 2000-luvulla delegoitu kokoelmatiimien intendenteille sekä edelleen tiimikokouksille ja kokoelmatutkijoille. Poistoista päättää kulttuuriperintöyksikön päällikkö eli tutkimuspäällikkö tiimien esitysten perusteella.

Helsingin kaupunginmuseon kulttuuriperintöyksikössä on kaksi kokoelmatiimiä, esinekokoelma- ja kuvakokoelmatiimi. Esinekokoelmatiimi vastaa kulttuurihistoriallisen kokoelmasta eli esine- ja arkistokokoelmasta sekä näihin liittyvästä tutkimuksesta, asiakaspalvelusta ja logistiikasta sekä lisäksi rakennusosakokoelmasta, jonka sisällöllinen asiantuntija on kulttuuriympäristötiimi. Kuvakokoelmatiimi vastaa valokuva-, taide-, ja kirjastokokoelmasta. Arkeologiset kokoelmat kuuluvat kulttuuriympäristötiimin arkeologien vastuualueeseen. Kokoelmakeskuksista sekä kokoelmahallinnasta ja -logistiikasta vastaa esinekokoelmatiimi. Vastuu kokoelmista on tutkimuspäälliköllä ja kokoelmaintendenteillä.

Kokoelmatyötä teki vuonna 2020

- tutkimuspäällikkö
- kaksi intendenttiä,
- kymmenen tutkijaa
- kaksi arkeologia
- kuusi konservaattoria
- kaksi museomestaria
- kolme media-assistenttia
- tietopalvelusihteeri
- museoavustaja
- valokuvaaja

Kaikkien työpanos ei kohdistu kokopäiväisesti kokoelmatyöhön. Vakinaisten työntekijöiden ohella kokoelmia hoitaa jatkuvasti vaihteleva määrä määräaikaisia työntekijöitä. Konservointipalveluita myös ostetaan. Suuri määräaikaisten työntekijöiden määrä hidastaa kokoelmatyön kehittämistä, koska heille muodostunut kokoelmaosaaminen menetetään työsuhteen päättyessä. Vuoteen 2024 mennessä henkilöstöstä poistuu paljon osaamista myös eläkkeelle siirtymisen kautta. Järjestäytyminen toimialaksi on muuttanut hallinto- ja tukipalveluiden organisointia. Kokoelmatyöhön vaikuttavat erityisesti ICT- sekä kiinteistö- ja turvallisuuspalvelujen keskittäminen ja käytännön ylläpitotehtävien siirtyminen osin museon kokoelmatiimien vastuulle.

Kaupunginmuseon kokoelmapolitiikkaa päivitetään tilanteessa, jossa museoiden asiakassuhde, tallennustyö, sisältöjen avoimuus ja palvelutarpeet ovat voimakkaassa muutoksessa. Se näkyy uusina saavutettavuus- ja osaamisvaatimuksina. Uusia rekrytointeja tarkastellaan sen vuoksi kokonaisuutena kokoelmien hoidon, tuotteistamisen ja asiakaspalvelun, ei tiimi- tai yksikköjaon näkökulmasta.

4.2.
KOKOELMA- JA KONSERVOINTITILAT

Kaupunginmuseolla on kaksi kokoelmakeskusta, vuonna 2017 käyttöönotettu kaupunginmuseon ja taidemuseon yhteinen kokoelmakeskus Vantaan Turvalaaksossa (5 663 m2) sekä Hyrylän kokoelmakeskus (1 900 m2), jossa säilytetään kokoelmiin kuuluvia raitiovaunuja. Yhteisessä kokoelmakeskuksessa ovat kokoelmasäilytystilojen lisäksi konservointitilat ja museomestarien verstas. Linja-autoille ja moottoriajoneuvoille ostetaan säilytys- ja hoitopalvelu auto- ja tieliikennemuseo Mobilian kokoelmahotellista. Negatiivi- ja valokuva-arkistot sijaitsevat kaupunginmuseossa kuvaselaamon yhteydessä.

Kaupunginmuseon ja taidemuseon yhteisen kokoelmakeskuksen hankesuunnittelu käynnistyi kiinteistöviraston (nykyinen kaupunkiympäristön toimiala) Tilakeskuksen johdolla jo vuonna 2005. Ensimmäiset hankesuunnitelmat eivät kustannussyistä johtaneet toteutuspäätöksiin, mutta Suomen pankin Turvalaakson kiinteistöstään tarjoamat tilat mahdollistivat kokoelmakeskusratkaisun toteutuksen. Kaupunginmuseon kokoelmien yli satavuotisen historian ylivoimaisesti suurin hanke, yhteisen kokoelmakeskuksen perustaminen ja muutto Honkanummen ja Malmin kokoelmakeskuksista toteutettiin vuosina 2013–2016. Väliaikaiset, pysyvää kokoelmakeskusratkaisua edeltäneet Honkanummen ja Malmin kokoelmakeskukset olivat käytössä yli kymmenen vuotta, vuosina 2005–2016.

Yhteinen kokoelmakeskus on parantanut merkittävästi kokoelmien säilytystasoa ja myös kokoelmanhallintaa ja -logistiikkaa. Kaupunginmuseon kokoelmilla on nyt ensimmäistä kertaa asianmukaiset, olosuhdesäädellyt ja sammutusjärjestelmällä varustetut säilytystilat, jotka olivat kokoelmaturvallisuuden näkökulmasta kokoelmakeskushankkeen tärkein tavoite. Yhteisen kokoelmakeskuksen tilahanke ei mahdollistanut arkeologisen konservointitilan perustamista eikä uuden tuholaistorjuntaan tarkoitetun pakastinkontin hankintaa.

Kaupunginmuseon ja taidemuseon yhteinen kokoelmakeskus tuo päivittäin taloudellista ja toiminnallista synergiaa. Kokoelmasäilytys- ja konservointi- sekä verstastilojen keskittäminen yhteen kiinteistöön on tehostanut kaupunginmuseon kokoelma- ja näyttelytyötä. Pysyvä kokoelmakeskusratkaisu edistää myös helsinkiläisten yhteisen kulttuuriperinnön säilyttämistä ja saavutettavuutta. Alkavalla kokoelmapolitiikkakaudella vuorossa on Hyrylän kokoelmakeskuksen korvaavan tilan perustaminen ja raitiovaunujen siirto.

> Kokoelmasäilytystä vuonna 2017 käyttöönotetussa yhteisessä kokoelmakeskuksessa.

5. TALLENNUS JA KARTUNTA

Kaupunginmuseon kokoelmia kartutetaan suunnitelmallisesti ja harkitusti. Periaatteena ovat dynaaminen kokoelmatyö, jossa kartunta, inventoinnit, elämänkaariajattelu, kokoelmaluokitus ja kokoelmapoistot muodostavat kokonaisuuden. Kokoelmaluokitusjärjestelmää työstetään edelleen ja ydinkokoelman määrittelyä jatketaan. Kokoelmaluokituksen avulla terävöitetään kokoelman profiilia, parannetaan tietosisällön laatua ja pienennetään kokoelmia määrällisesti. Esinekokoelmassa kartunnan rajaaminen koskee erityisesti yksityiseen elämänpiiriin liittyvää kartuntaa. Aikaa ennen 1980-lukua tallennetaan vain erittäin perustellusta syystä. Valokuvakokoelmassa jatketaan harkitusti ns. kaupunkikansatieteellistä asumisdokumentointia ja muuttuvien alueiden dokumentointia. Erityisesti näyttelyprojektien yhteydessä voidaan täydentää kokoelmissa olevia aukkoja.

5.1. HANKINTATAVAT JA KÄYTÄNNÖT

Museon kokoelmat karttuvat

- Lahjoituksilla ja testamenttilahjoituksilla
- Ostoilla
- Nykydokumentointi- ja muissa tutkimusprojekteissa
- Näyttelyiden täydennyshankinnoilla
- Kuvakokoelmien valokuvausprojekteissa
- Asiakkaiden lainaamia kuvia digitoimalla
- Kulttuuriympäristötiimin dokumentointivalokuvauksissa

Kaupunkilaisten ja kaupungin eri toimijoiden lahjoituksilla on merkittävä rooli kokoelmien kartunnassa, ja lahjoittaminen on kaupunkilaisille tärkeä keino osallistua yhteisen kulttuuriperinnön tallentamiseen ja kartuttamiseen. Museo kartuttaa kokoelmiaan myös itse (ks. luku 5.4). Kokoelmapolitiikka ohjaa molempia kartuntatapoja. Myös työekonomiset näkökulmat ja säilytystilat vaikuttavat kartuntapäätöksiin.

Ostoja kokoelmiin tehdään vain satunnaisesti, ja niihin varattu määräraha on rajallinen.

Rakennusosakokoelma karttuu pääsääntöisesti, kun kiinteistön omistajat luovuttavat rakennusosia kaupunginmuseon kokoelmaan kiinteistön korjaus- tai muutostöiden yhteydessä. Kartuttamisen painopiste on rakennuksissa ja rakennetussa ympäristössä, jotka ovat valmistuneet vuosien 1930–1990 välisenä aikana. Rakennusosia on tältä ajanjaksolta kokoelmissa vain vähän.

< Verhotangon osien säilytyspakkaus.
VALOK. PIRET GYNINEN 2019

Arkeologinen kokoelma karttuu valvontojen ja kaivauksien yhteydessä. Modernia esineistöä ei yleensä liitetä kokoelmiin. Vanhemmasta esineistöstä poistetaan osa (esim. metalleja konservointiongelmien/-hinnan takia) luetteloinnin ja kuvaamisen jälkeen. Metalliesineiden kohdalla pyritään lähinnä täydentämään kokoelman aukkoja.

Kirjastokokoelman museo-objekteiksi luokiteltavien kirjojen kartunta on vähäistä.

5.2. TALLENNUSKRITEERIT JA PÄÄTÖKSENTEKOPROSESSI

Objektien vastaanoton yhteydessä tehdään luovuttajan kanssa aina luovutussopimus, joka on vuonna 2018 päivitetty vastaamaan Euroopan Unionin yleisen tietosuoja-asetuksen vaatimuksia. Museolle tarjottujen objektien provenienssi ja lahjoittajan omistusoikeus on aina tarkistettava ennen kokoelmiin liittämistä.

Kun kokoelmiin tarjotaan uutta objektia, sen merkitystä arvioidaan suhteessa kokoelmien kokonaisuuteen sekä kokoelmiin liittämisen vaatimiin resursseihin ja säilytystilaan. Päätös objektin ottamisesta kokoelmiin tehdään esityksen perusteella kollegiaalisesti tiimikokouksessa. Dokumentointikuvaukset päätetään sisältötiimien laatiman valokuvausohjelman mukaan. Kun kuvia lunastetaan valokuvaajilta, ne hankitaan museolle täysin käyttöoikeuksin. Yksittäinen tutkija tai esihenkilö ei voi tehdä liittämispäätöstä.

Hankinnan lähtökohtana on aina kaupunginmuseon kokoelmapolitiikka, ja kartuntapäätökset ovat sidoksissa yhtäältä kokoelmaluokitukseen ja toisaalta kokoelmapoistoihin. Kokoelmiin ei pääsääntöisesti liitetä objekteja, joilla on suuri todennäköisyys tulla tulevaisuudessa joko luokitelluksi kulutuskokoelmaan tai poistetuksi. Päätöksentekokriteerit ovat:

- objekti kuuluu TAKO-tallennustyönjaossa kaupunginmuseolle määriteltyyn alueeseen
- objekti on ainutlaatuinen eikä vastaavaa ole muissa suomalaisissa museoissa
- objekti täydentää HKM:n kokoelmassa jo olevaa kokonaisuutta
- edustavuus/harvinaisuus/innovaatio/tyypillisyys
- hankinnan peruste voi tapauskohtaisesti olla mahdollisuus poistaa vastaava, huonokuntoisempi ja/tai kontekstiltaan heikompi objekti

Sisältökriteerien lisäksi päätökseen vaikuttaa:

- objektin kunto
  - hyvä
  - epätyydyttävä, mutta objekti on olennainen kokoelmien sisällön näkökulmasta
- kokoelmiin liittämisen työ- ja muut kustannukset
- mitä hankinta edellyttää säilytystiloilta

5.5.
TALLENNUSTYÖNJAKO JA MUU KOKOELMAYHTEISTYÖ

Kaupunginmuseon tallennustyön kohteita ei voi määritellä yksiselitteisesti ja lopullisesti. Kokoelmapolitiikka on prosessi, jota arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti. Yhteistyö muiden kulttuurihistoriallisten museoiden ja valtakunnallisten erikoismuseoiden sekä keskeisten arkistojen kanssa on osa prosessia. Kaupunginmuseo osallistuu aktiivisesti museoalan yhteistyöhankkeisiin ja ylläpitää vuoropuhelua Helsingissä sijaitsevien valtakunnallisten erikoismuseoiden sekä Kansallismuseon ja Museoviraston kanssa. Kokoelmayhteistyötä tehdään lisäksi erityisesti Espoon ja Vantaan kaupunginmuseoiden kanssa. Alueellisen vastuumuseon roolissa museo tukee alueen ammatillisten ja ei-ammatillisten museoiden kokoelmatyötä ja järjestää kokoelmapolittista koulutusta. Yhteistyöllä kaupunginmuseo ylläpitää omaa kokoelmaosaamistaan ja osallistuu koko museokentän kehittämiseen.

Kaupunginmuseo on mukana valtakunnallisessa tallennus- ja kokoelmayhteistyössä (TAKO), joka ylläpitää ja kehittää kulttuurihistoriallisten museoiden valtakunnallista tallennustyönjakoa sekä nykydokumentointiyhteistyöstä. Museolla on tallennusvastuu poolissa 2 (Yksilö, yhteisö ja julkinen elämä) ja poolissa 4 (Tuotanto, palvelut ja työelämä).

TAKO:ssa kaupunginmuseolle määritellyt vastuualueet kattavat käytännössä kaikki ne helsinkiläisen kulttuuriperinnön alueet, jotka määriteltiin kokoelmien kartuttamisen painopistealueiksi jo vuonna 2004:

- Helsinki työnantajana
- kaupungin palveluorganisaatio ja toimialat, erityisesti Sosiaali- ja terveystoimiala sekä Kasvatuksen ja opetuksen toimiala
- kaupungin yritystoiminta
- asukkaan ja kaupungin välinen vuorovaikutus
- urbaani kulttuuri
- helsinkiläiset yritykset

Helsingin kaupunginmuseo on allekirjoittanut Museoviraston kanssa vuonna 2013 yhteistyösopimuksen, jossa kaupunginmuseon vastuulle työnjaossa on määritelty

- Julkinen liikenne
- Kunta palveluntarjoajana
- Pääkaupunki elinympäristönä
- Pääkaupunki matkailukohteena

Tällaisella määrittelyllä tallennustehtävä muodostuu hyvin laajaksi. Rajapintakeskusteluja muiden museoiden ja arkistojen kanssa käydään tarpeen mukaan. Tallennusvastuualueiden kartunnasta raportoidaan TAKO:ssa vuosittain sähköisen työkalun avulla. Näyttelyt ohjaavat nykydokumentointia ja inventointia tapauskohtaisesti.

TAKO-verkoston lisäksi Helsingin kaupungin hallinto-osaston tiedonhallintoyksikkö ja sen Kaupunginarkisto -tiimi sekä Helsingin taidemuseo HAM ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita. Kaupungin vuoden 2017 organisaatiomuutos on huomioitu siten, että tiedonhallintayksikkö toimii 1.6.2017 jälkeen syntyneen visuaalisen ja audiovisuaalisen aineiston päätearkistona. Kaupunginmuseo voi silti edelleen ottaa ao. aineistoa vastaan, mikäli se sopii kulloinkin voimassa olevaan kokoelmapoliittiseen linjaukseen.

TALLENNUSVASTUUT JA NIIDEN TÄSMENNYKSET

JULKINEN LIIKENNE	• linja-autoliikenne kaupunkialueella • metro • raitiovaunu • lähijuna • työssäkäyntiliikenne • joukkoliikenteen käyttäjät • asiakaspalvelun työntekijät Huolto, tekniikka ja teknologia rajautuvat pääasiallisesti tallennusvastuun ulkopuolelle Rajapinta Rautatiemuseon kanssa lähijunien osalta Tulevaisuudessa mahdollisesti vesiliikenne
KUNTA PALVELUNTARJOAJANA	• kunnalliset liikelaitokset • terveysasemat • kunta työnantajana • julkisten palveluiden asiakaspinta Rajapinnat esim. arkipooliin Tulevaisuudessa mahdollisesti: koulu
PÄÄKAUPUNKI ELINYMPÄRISTÖNÄ	• asuminen ja asumisympäristöt • virkistys- ja vapaa-aika • yritystoiminta ja työpaikat • asuntorakentaminen • aluerakentaminen • muuttoliike • sosiaalinen asuntotuotanto • Rajapinta Vantaan kaupunginmuseoon lähiöasumisen osalta • Pääkaupungin rajaus vrt. metropolialue
PÄÄKAUPUNKI MATKAILUKOHTEENA	• matkailijan kokemus • koti- ja ulkomaiset turistit • nähtävyydet ja turistikohteet • kaupungin matkailuneuvonta • matkailualan yritykset Rajapinta ja työnjako Hotelli- ja ravintolamuseon kanssa

Päihdehuollon laitoskuntoutuksen nykydokumentointi. Aamukokous Tervalammen kuntoutuskeskuksessa. Kuntoutujalla on sylissään viikko-ohjelma.
VALOK. YEHIA EWEIS 2019

5.4.
NYKYDOKUMENTOINTI JA DOKUMENTOINTITYÖN MENETELMÄT

Lahjoitusten kautta saadaan pääosin menneisyyteen ja lähimenneisyyteen liittyviä objekteja. Museon oman tallennustyön painopiste on nykyajan dokumentoinnissa, jossa haastattelut ja kyselyt sekä valokuvaus ovat tärkeimmät tallennustavat. Valokuvaus on tärkeää myös esinemaailman dokumentoinnissa, koska fyysisiä esineitä tallennetaan vain rajatusti. Nykydokumentointihankkeiden haastattelu- ja kyselyaineisto on vuodesta 2005 lähtien tallennettu sähköisesti tekstitietokantaan. Audiovisuaalisen materiaalin tallentaminen tietokantoihin on ollut mahdollista vuodesta 2012/2013 lähtien. Uusista haastatteluista tallennetaan sekä litterointi että äänitiedosto ja mahdollinen videoaineisto.

Nykydokumentointi tapahtuu suhteessa olemassa oleviin kokoelmiin, jossa jo olevia jatkumoita pyritään seuraamaan. Myös näyttelyhankkeisiin liittyy usein nykydokumentointia. Nykydokumentointihankkeet kirjataan museon toimintasuunnitelmaan, niille varataan resurssit ja hankkeiden toteutumista seurataan.

Kaupunginmuseo tekee nykydokumentointiyhteistyötä TAKO-verkoston lisäksi Helsingin yliopiston kanssa. Kaupunkilaisille tarjotaan sopivissa hankkeissa mahdollisuus osallistua nykydokumentointien toteutukseen. Lisäksi museo ottaa rajoitetusti vastaan ulkopuolisten yhteistyökumppaneiden hankkeissa syntynyttä aineistoa, jonka oikeudet siirtyvät museolle. Yhteistyö lisää kokoelmien monimuotoisuutta ja parhaimmillaan museon yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

TOIMENPIDE: *Nykydokumentoinnille laaditaan prosessikuvaus.*

6. KOKOELMIEN HALLINTA

Kaupunginmuseon kokoelmat muodostuvat monista museo-objektityypeistä. Objekti on yleiskäsite yksittäiselle kokoelmaan kuuluvalle asiakirjalle, esineelle, rakennusosalle, taideteokselle ja valokuvalle tai muulle tallenteelle. Tallennettavien objektien kirjo laajenee digitaalisen maailman kehittymisen myötä.

Kokoelmahallinta perustui pitkään sekä sisällöllisesti että kokoelmalogistiikan osalta MediaKsi -kokoelmahallintajärjestelmään, jonka kehittämisestä vastasi kuvakokoelmatiimi. Poikkeus on kirjastokokoelma, jossa on käytössä Pretty Lib -tietokanta. Vuonna 1998 käytöön otetettu Maria/MediaKsi-järjestelmä on vanhentunut, ja kulttuuri-ja vapaa-aikalautakunta päätti uuden järjestelmän hankinnasta keväällä 2020 yhteisesti kaupungin molemmille museoille. Hankinta oli kesken toukokuussa 2020.

Kokoelmahallinnan eri osa-alueet on kuvattu prosesseina, jotka ovat samalla ohjeistuksia kokoelmatyön eri osa-alueista. Ensimmäiset prosessikuvaukset tehtiin vuosina 1999–2004, minkä jälkeen prosesseja on päivitetty. Prosessien päivittämisvastuu on prosessien omistajilla eli intendenteillä. Kokoelmahallintaan liityvät prosessit ovat:

Arkeologisten esineiden prosessi	päivitetään 2019
Arkistoprosessi	yhdistetty päivitettyyn esineprosessiin 2020
Ennaltaehkäisevän konservoinnin prosessi	päivitetty 2020
Esineprosessi	päivitetty 2020
Dokumentointikuvauksen prosessi	päivitetty 2017
Kirjastokokoelman prosessi	päivitetty 2017
Kokoelmalogistiikkaprosessi	päivitetty 2020
Kuvalaitoksen digitointiprosessi	päivitetty 2017
Lainaprosessi	päivitys syksyllä 2019
Näyttelykonservoinnin prosessi	päivitetty 2020
Näyttelyprosessi	päivitetään 2020 (NO-tiimi)
Poistoprosessi	päivitetty 2019
Rakennusosaprosessi	päivitetään 2020
Taideteosprosessi	päivitetty 2017
Valokuvien hankintaprosessi	päivitetty 2017

TOIMENPIDE: *Prosessikuvauksille perustetaan levyasemauudistuksen yhteydessä kansio, johon kaikki kokoelmaprosessien kuvaukset tallennetaan.*

< Museoavustaja Piret Gyninen hyllyttää pienesinekokoelmaa.
VALOK. MARKKU HYVÖNEN 2019

6.1.
KOKOELMIEN TIETOSISÄLLÖN HALLINTA

Euroopan unionin tietosuoja-asetus (GDPR) astui voimaan vuonna 2018. Kokoelmatyöhön liittyviä, asetuksen tarkoittamia rekisterejä on kaupunginmuseossa kaksi, kummankin vastuuhenkilö on museonjohtaja ja yhteyshenkilö kuvakokoelman intendentti. Rekisteriselosteet löytyvät kansiosta I:\hkm\yht\HALLINTO\Tietosuoja. Rekisteriselosteita säilytetään myös kaupungin omilla sivuilla https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/organisaatio/rekisteriselosteet

- Kokoelmahallintarekisterin tarkoitus on kaupunginmuseon kokoelmatiedon ja kulttuuriympäristötiedon hallinta ja välittäminen asiakkaille. Rekisteri sisältää
  - rekisteröidyn yksilöinti- ja yhteystiedot
  - kuvat tunnistettavista henkilöistä
  - kokoelmien käyttöön ja valmistukseen liittyvien henkilöiden yksilöinti- ja yhteystiedot
  - kulttuuriympäristökohteisiin liittyvien henkilöiden yksilöinti- ja yhteystiedot.
- Kuvapalvelurekisterin Helsinkikuvia.fi tarkoitus on kaupunginmuseon kuvakokoelmatiedon ja kuvien välittäminen asiakkaille. Lisäksi kuvapalvelurekisteritietoja käytetään rekisteröityjen tunnistamiseen, jotta voidaan tarjota personoituja palveluita.

6.1.1.
Luettelointi

Kun päätös objektin liittämisestä kaupunginmuseon kokoelmiin on tehty, hankinta-erän vastaanottava tutkija täyttää luovutussopimuksen ja käynnistää objektityypin mukaisen kokoelmiinliittämisprosessin. Tutkija on vastuussa siitä, että objekti liitetään kokoelmiin asianmukaisesti. Objektin tarina ja viitekehys on olennainen osa sen tieteellistä ja museoarvoa, ja se liitetään objektiin luetteloinnin yhteydessä. Luetteloinnin yhteydessä kirjataan myös kokoelmiin liittämisen perusteet. Prosessi on päättynyt vasta, kun tallennettavat objektit on liitetty luetteloituina museon kokoelmiin.

Valokuvadokumentoinnin prosessikuvaus päivitettiin vuonna 2017. Kokoelmiin liitettävien valokuvien luetteloinnista vastaavat kuvauksen tilaajat. Luettelointiohjeet ovat Y-asemalla Kokoelmatietokantojen ohjeet -kansiossa.

Arkeologinen esineistö luetteloidaan MediaKsin Siru-tietokantaan. Museovirastoa varten on laadittu vuonna 2013 oma raporttimuoto, johon tulee vain osa Siruun viedyistä tiedoista, minkä vuoksi Siru-korteissa luetteloidaan toistaiseksi samoja asioita kahteen kertaan eri kohtaan.

TOIMENPIDE: *Luettelointiohjeet päivitetään ja tarvittaessa yhdenmukaistetaan valtakunnallisen Museo 2015 -hankkeen luettelointiohjeiden kanssa, kun uusi kokoelmahallintajärjestelmä on otettu käyttöön.*

6.1.2.
Inventointi

Inventointi on menetelmä, jolla kokoelmia otetaan haltuun sekä määrällisesti että sisällöllisesti. Kokoelmat ovat niin suuret, että inventointityö täytyy jakaa pienempiin kokonaisuuksiin, joiden toteuttaminen on realistista. Inventointityön tulokset kirjautuvat kaikissa kokoelmanosissa ensisijaisesti MediaKsi-tietokantaan. Inventoinneista voi vastata konservaattori, museomestari tai tutkija tai myös työpari.

Esinekokoelman inventointi alkoi kokoelmakeskuksissa vuonna 2008. Inventointikokonaisuudet ovat temaattisia tai typologisia ja ne määräytyvät ensisijaisesti kokoelmatyön tai näyttelykalenterin perusteella. Inventointien tavoitteena on nostaa kokoelmien laatua ja avata uusia kokoelmanosia asiakkaille Finna-hakupalvelussa. Kokoelmanhallinnallisia osatavoitteita ovat diaarioimattomien ja/tai numeroimattomien esineiden numerointi, täydennysluettelointi sekä yhteenveto inventointialueesta mahdollisten poistoesitysten perustaksi. Inventointeihin voi liittyä kuntokartoitus. Inventoinneille asetetaan kokoelmanhoidollisia tavoitteita kuten pintapuhdistus ja kokoelmaturvallisuutta parantava säilytyspakkaus. Esineinventoinnit tehdään useimmiten tutkijan, konservaattorin ja museomestarin yhteistyönä.

Valokuvakokoelman inventointi aloitettiin vuonna 2007 ja valokuvien digitoinnin ja digitaalisen luetteloinnin priorisointisuunnitelma laadittiin vuonna 2008. Valokuvakokoelman inventointi kytkeytyy vuonna 2015 päivitettyyn Kuvakokoelmien digitointisuunnitelmaan ja vuosittain laadittavaan digitointiohjelmaan. Inventointeja tehdään liittyen näyttely-, julkaisu- ja tutkimusprojekteihin. Inventointia ja sen mahdollistamia poistoja tehtiin runsaasti kokoelmien muuton yhteydessä 2015–2016. Inventointi on jatkuva prosessi, jota tehdään myös, kun harkitaan kokoelmaan liitettävien valokuvien vastaanottoa. Y:\KUVAKOK\Digitointiohjelmat

Valokuvakokoelmassa aloitettiin vuonna 2018 lepoarkiston inventointi- tutkimus- ja digitointiprojekti. Projektin tavoitteena on kaikkien originaalivedosten siirto käyttökokoelmasta lepoarkistoon.

Kokoelmissa on edelleen suuria kuvaeriä, joita ei ole inventoitu. Niiden käsittely on toistaiseksi ollut projektiluontoista ja liittynyt kokoelmiin liitettäväksi tarjottujen valokuvien harkintavaiheeseen ja näyttelytoiminnan tarpeisiin. Inventoimattomien kokonaisuuksien suunnitteluun, prosessin laatimiseen ja toteuttamiseen tarvitaan lisäresursointia.

Taidekokoelma on luetteloitu suurimmaksi osaksi, ja inventointia on tehty projektiluontoisesti.

Arkistokokoelman inventointi on aloitettu vuonna 2010 rakennuspiirustuskokoelmasta ja Helsingin asemakaava- ja tonttikartoista. Julistekokoelman inventointi valmistui vuonna 2015 ja karttakokoelman vuonna 2016. Inventointityön yhteydessä on kartta- ja rakennuspiirustuskokoelmista tehty siirtoja muihin kokoelmiin, kuten Helsingin kaupunginarkistoon, Arkkitehtuurimuseoon ja Alvar Aalto -säätiölle. Pienikokoinen arkistokoteloissa säilytettävä aineisto inventoitiin alustavasti kokoelmakeskusmuuton yhteydessä vuosina 2013–2015. Yksityiskohtaisempi inventointi etenee projektiluonteisesti. Vuonna 2014 tehtyä inventointisuunnitelmaa päivitetään tarpeen mukaan. Suunnitelmassa priorisoidaan Finna-palvelussa julkaistava aineisto. Arkistokokoelmassa on edelleen runsaasti luetteloimatonta aineistoa, josta vain osa on merkitty diaariin.

Rakennusosakokoelman isojen objektien inventointi käynnistyi vuonna 2002 silloisen varaston peruskorjauksen vuoksi ja laajeni koko kokoelmaan vuonna 2006 Honkanummen kokoelmakeskukseen muutettaessa. Inventoidut rakennusosat kuvattiin ja tallennettiin KAMU-tietokantaan perustiedoilla. Esineitä ei konservoitu, vaan ne pintapuhdistettiin ennen pakkaamista. Tämä muuttoinventointi oli ratkaiseva edistysaskel rakennusosakokoelman kokonaisvaltaisessa haltuunotossa. Aikaisemmin ei ollut käsitystä rakennusosakokoelmasta kokonaisuutena eikä yksittäisten rakennusosien kunnosta.

Rakennusosakokoelman inventointi jatkui vuonna 2009 tapettinäytteistä. Niiden jälkeen vuonna 2013 aloitettiin kaakeliuunien sekä ikkunoiden ja ovien ja porttien inventoinnit, jotka viimeisteltiin kokoelmakeskusmuutossa 2015-16. Muilta osin rakennusosakokoelma odottaa tallennelajeittain tehtävää inventointia.

MERKITYSANALYYSIKURSSI

Avoin yliopisto järjesti kevätlukukaudella 2019 Merkitysanalyysi tulkintamenetelmänä -kurssin, jossa hyödynnettiin kaupunginmuseon ja muutaman muun museon ja arkiston kokoelma-objekteja. Kaupunginmuseon kokoelmista kurssilla analysoitiin muun muassa Galliapermanenttikone, nuortenvaateliike MicMacin mainoskilpi ja Arkadiateatterin aitiokoriste. Opiskelijat ja kurssin opettaja pitivät kurssia erittäin onnistuneena, ja kaupunginmuseo sai kurssilla käsitellyistä objektien museoarvosta laadukasta ja syvempää uutta ymmärrystä. Merkitysanalyysia sovelletaan 2020–2021 ainakin raatihuoneen kokoelmaan osana museon 110-vuotisjuhlavuotta.

6.1.3. Kokoelmaluokitus ja poistot

Esine- ja arkistokokoelmassa on otettu käyttöön kokoelmaluokitus vuonna 2018. Kokoelmaluokittaminen on kokoelmanhallinnan ja haltuunoton menetelmä, jonka avulla museo tietyillä kriteereillä arvioi yksittäistä objektia tai objektiryhmää, sen museoarvoa ja sopivuutta kokoelmaprofiiliin sekä suhdetta muuhun museokokoelmaan. Kokoelmaluokka määrittää objektin hoitoa, käyttöä ja säilytystä. Kokoelmaluokitus tuo näkyväksi objektin museoarvon osana Helsingin kaupunginmuseon kokoelmia. Luokituksella on kokoelmaturvallisuusnäkökulman ohella myös taloudellista merkitystä, koska sen perusteella on mahdollista vaikuttaa kokoelmien hoito- ja tilakustannuksiin.

Kokoelmaluokkia on kolme: ydin-, perus- ja kulutuskokoelma. Kokoelmaluokittaminen on dynaamista, ja kiinteässä yhteydessä kokoelmien inventointiin ja toisaalta kartuntaan. Objektille määritelty kokoelmaluokka ei ole staattinen, vaan voi muuttua. Kokoelmaluokittamista varten on valmisteilla *Kokoelmaluokittajan muistilista*, joka on joukko kriteerejä tai määreitä, joiden avulla kulloinkin luokiteltavaa objektia tulisi tarkastella. Ydinkokoelmaan määriteltyjen objektien luokitusperusteet kirjataan kokoelmahallintajärjestelmään.

TOIMENPIDE: Tehdään kokoelmaluokittajan muistilista

Kokoelmaluokitusta on vuosina 2018–2019 tehty pääasiallisesti määrittämällä ydinkokoelmaa rajatuin objektiryhmin tai osakokoelmittain. Tätä on tarkoitus jatkaa esine- ja arkistokokoelmien osalta ja laventaa luokittaminen kattamaan myös kaksi muuta kokoelmaluokkaa. Tavoitteena on, että uusi kartunta saisi automaattisesti kokoelmaluokituksen jo kokoelmiin liittämisen yhteydessä.
Valokuva-, taide-, ja rakennusosakokoelmissa ydinkokoelmaa oli tarkoitus ryhtyä työstämään vuosina 2015/2016, mutta se ei toteutunut museon uudistusprosessin vuoksi. Tehtävä otetaan uudelleen tavoitteeksi tällä kokoelmapolitiikkakaudelle.

Kaupunginmuseon kokoelmapoistojen periaatteet eli *poistopolitiikka* on hyväksytty vuonna 2001 ja päivitetty vuonna 2015. Poistoista päättämistä ja niiden toteutusta ohjaava *poistoprosessi* ja poistopöytäkirja on päivitetty vuonna 2019. Kokoelmainventointeihin perustuva aktiivinen poistopolitiikka on tärkeä kokoelmien ja niiden hallinnan laadullisen kehittämisen väline, ja vakiintunut osa kaupunginmuseon kokoelmatyötä.

Systemaattisen poistopolitiikan tulisi johtaa varsinkin kulttuurihistoriallisen kokoelman kasvun pysähtymiseen tai ainakin kasvun merkittävään hidastumiseen. Poistaminen ei jatku tasaisena kehityksenä, vaan toistaiseksi poistoja on tehty erityisen paljon kokoelmakeskusmuuttojen vuoksi vuosien 2014–2017 välisenä aikana, ja kokoelmat ovat pienentyneet kappalemääräisesti jonkin verran. Myös kaikissa muissa kokoelmanosissa tehdään poistoja aineistojen inventoinnin ja luetteloinnin yhteydessä.

ESINE- JA ARKISTOKOKOELMAN KOKOELMALUOKAT

Ydinkokoelma määrittyy voimassaolevan kokoelmapolitiikan linjauksista, kokoelmista ja objektin sisällöstä käsin. Ydinkokoelmassa ovat museaalisesti merkityksellisimmät objektit, joiden avulla Helsingin kaupunginmuseo voi halutessaan kiteytetysti esittää kokoelmatehtävänsä. Ydinkokoelman näytteille asettamisessa lähtökohtana ovat objektikohtaiset olosuhdevaatimukset. Ydinkokoelman säilyminen pyritään takaamaan myös poikkeusolosuhteissa.

Peruskokoelma on se osa kokoelmasta, jota ei ole määritelty kuuluvaksi joko ydin- tai kulutuskokoelmaan. Valtaosa kokoelmista sijoittuu peruskokoelmaan.

Kulutuskokoelma tarkoittaa objekteja, jotka eivät edusta objektiryhmänsä tai aihealueensa parhaimmistoa museoarvonsa tai kuntonsa puolesta. Kulutuskokoelman tarkoitus on tuoda kokoelmat lähemmäs museokävijöitä, jopa kädenulottuville, ja lisätä vaikkapa näyttelyiden elämyksellisyyttä. Ne saavat kulua näyttelyissä. Käytön aste määritellään aina tapauskohtaisesti. Objektin saama kulutuskokoelmaluokitus merkitsee sitä, että loppuun kuluminen johtaa kokoelmista poistamiseen.

Minkälainen objekti sopii kulutuskokoelmaan?

- objektia tai hyvin samantyyppistä on kokoelmassa runsaasti
- on korvattavissa = objektia on helppo hankkia lisää,
- objektin kunto mahdollistaa kulutuskokoelmakäytön
- objektiin ei liity merkittäviä kontekstitietoja

Kokoelmaluokitettujen objektien lisäksi museolla on museopedagogisessa työssä ja näyttelyissä käytössä erilaisia aineistoja kuten kokoelmapoistoja, alkuperäisten esineiden kopioita, rekvisiittaa ja itse tehtyjä esineitä. Niiden hoidosta ja hallinnoinnista vastaavat lähtökohtaisesti käyttäjät.

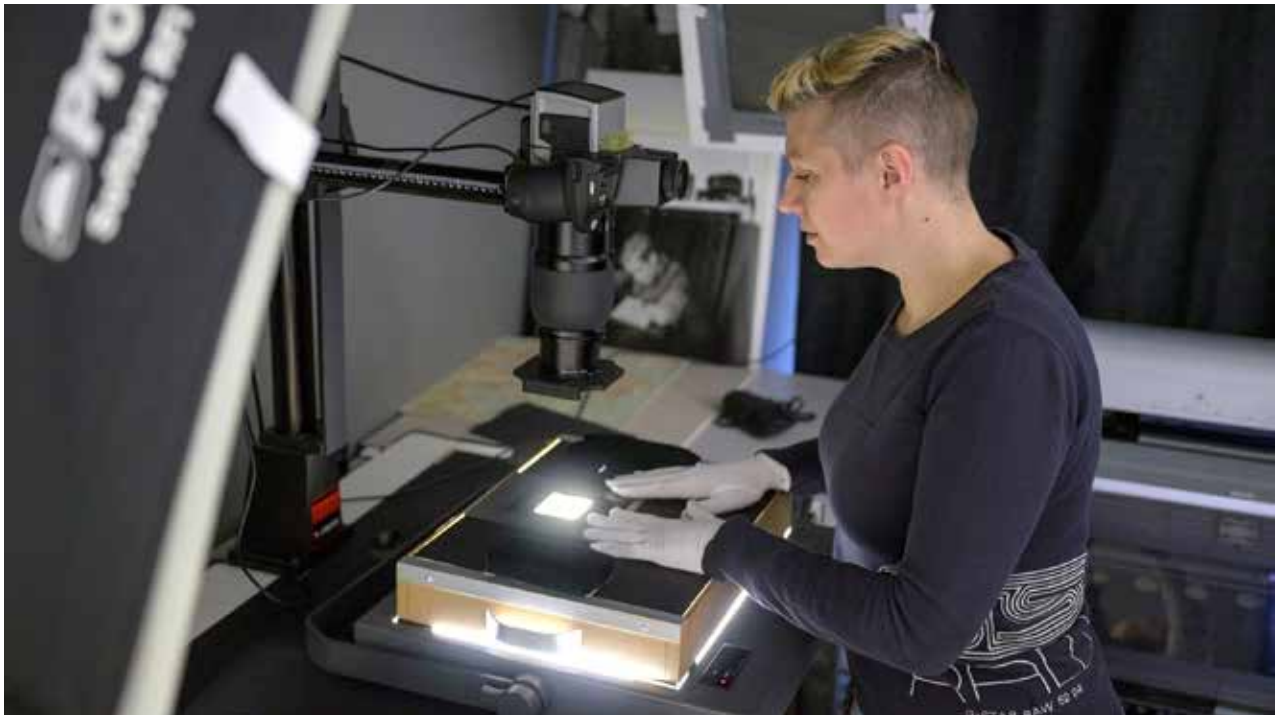

Media-assistentti Mari Valio digitoi negatiivia.
VALOK. 2019 YEHIA EWEIS

Tekstiilikonservaattori puhdistaa jugendsohvaa.
VALOK. MARKKU HYVÖNEN 2019

Paperikonservaattori puhdistaa kirjettä.
VALOK. MARKKU HYVÖNEN 2019

6.2.
KOKOELMIEN HOITO JA FYYSINEN HALLINTA

Kaupunginmuseo hoitaa kokoelmiaan vastuullisesti. Kokoelmien hoito käsittää ennaltaehkäisevän ja aktiivisen konservoinnin sekä näytteillepanon ja säilytyksen. Asianmukaiset olosuhteet sekä näyttely- että säilytystiloissa ovat objektin kunnon ja säilymisen vuoksi olennaiset.

6.2.1.
Konservointi

Ennaltaehkäisevän konservoinnin tarkoitus on estää kokoelmiin kuuluvien objektien vaurioituminen ja pidentää objektien ikää. Ennaltaehkäisevän konservoinnin epäsuorat ja säilyttävät toimenpiteet eivät muuta objektia eivätkä sen rakennetta. Niiden tarkoituksena on ehkäistä aktiivisen konservoinnin tarve.

Ennaltaehkäisevä konservointi on koko henkilökunnan asia. Tavoite on, että jokainen työntekijä tiedostaa kokoelmaturvallisuuden merkityksen omissa työtehtävissään. Esinekokoelmatiimi järjestää vuosittain uusille työntekijöille koulutuksen, jonka tavoite on antaa valmiudet käsitellä objekteja oikein ja turvallisesti.

Aktiivinen konservointi tarkoittaa objektin vaurioiden pysäyttämistä tai korjaamista, josta vastaavat materiaalien mukaan erikoistuneet konservaattorit. Aktiivisen konservoinnin tavoite on konservoida vaurioituneet objektit mahdollisimman vähäisin ja ensisijaisesti säilyttävin toimenpitein.

Kaupunginmuseossa on kuusi konservaattoria; esine-, huonekalu-, kokoelma-keskus-, paperi-, rakennus- ja tekstiilikonservaattori. Lisäksi konservointipalveluja, erityisesti näyttelykonservointia ostetaan tarvittaessa. Arkeologisten kaivausten edellyttämä löytöjen konservointi tehdään joko määräaikaisen konservaattorin työnä tai ostopalveluna.

Aktiivisessa konservoinnissa ja konservaattoreiden työtehtävissä näyttelykonservointi on etusijalla. Lisäksi konservaattorit kuntokartoittavat uusien hankintaerien objektit tutkijan pyynnöstä ja konservoivat ne tarvittaessa. Kokoelmainventointeihin sisältyy joko konservaattorin ohjeiden mukainen objektien pintapuhdistus ja uudelleenpakkaus tai laajempi konservaattorin tekemä kuntokartoitus.

Intendentti ja konservaattorit valitsevat esine- ja rakennusosakokoelmista vuosittain objektit ja/tai objektiryhmiä ylläpitokonservoinnin kohteiksi. Perusteina ovat inventointiohjelma ja objektien kunto sekä budjetti ja näyttelykonservoinnilta jäävä työaika. Valinnassa pyritään huomioimaan konservaattoreiden ammatillinen kehittyminen. Rakennusosien kuntokartoitukset ja ylläpitokonservoinnin tekevät määräaikaiset, lähinnä palkkatuella palkatut konservaattorit, koska rakennuskonservaattorin työaika menee kokonaisuudessaan rakennussuojelutyöhön.

6.2.2.
Kokoelmien digitointi

Valokuva-aineiston digitoinnilla edistetään alkuperäisten negatiivien ja vedosten säilymistä. Digitointisuunnitelmassa on huomioitu vanhimman ja tuhoutumisherkän (nitraattinegatiivit, väridiat, -negatiivit, vanhat lasinegatiivit) aineiston digitointi. Digitointia on kehitetty siten että digitoitavasta kuvasta/negatiivista tuotetaan digitaalinen negatiivi kuvaamalla, jolloin kuva digitoidaan vain yhden kerran ja kaikki jatkojalostaminen tapahtuu digitaalisesta negatiivista. Alkuperäistä aineistoa ei silloin tarvitse käsitellä, mikä vähentää kulumista ja vaurioitumisen riskiä.

Arkistokokoelman inventoinnin yhteydessä julisteita, karttoja ja rakennuspiirustuksia on digitoitu systemaattisesti. Muita laajempia digitointihankkeita ovat olleet muun muassa Helsingin Teatteritalon ohjelmien, Sundmanin kirjekokoelman ja postikorttien digitointityöt. Arkistokokoelman digitointityö etenee projekteittain.

6.2.3.
Kokoelmien esittäminen ja näyttelytilat

Näyttelyiden suunnittelun lähtökohtana on asiakaskokemus. Näyttelyiden toteutuksessa tavoitteena ovat objektien säilymiselle parhaat mahdolliset olosuhteet. Museon näyttelytiloista ainoastaan kaupunginmuseon 2. ja 4. kerroksen näyttelytilat ovat olosuhteistettuja. Muissa museoissa, erityisesti Hakasalmen huvilassa näytteillepano on siksi objekteille merkittävä rasite. Asiakkaankohtaamisen henkilökunta tarkkailee ja huoltaa näyttelyobjekteja yhteistyössä konservaattoreiden kanssa.

6.2.4.
Kokoelmasäilytys ja kokoelmalogistiikka

Kokoelmakeskusten toiminnasta sekä kokoelmakuljetuksista ja -logistiikasta vastaa esinekokoelmatiimi. Kokoelmien säilymisestä vastaavat intendentti sekä konservaattorit, museoavustaja ja -mestarit sekä esinetutkijat. Kokoelmia kuljettavat pääasiassa museomestarit. He ja konservaattorit huolehtivat objektien asianmukaisesta pakkaamisesta. Kokoelmakuljetusten tilaamisesta on erillinen ohjeistus. Kokoelmalogistiikan käytäntö ja ohjeistus kuvataan kokoelmalogistiikkaprosessissa.

6.2.5.
Riskien hallinta ja kokoelmien vakuuttaminen

Kaupunginmuseon riskienhallintasuunnitelma on tehty vuonna 2011. Ihmisiä koskeva lakimääräinen pelastussuunnitelma on olemassa kaikkien toimitilojen osalta. Kokoelmakeskuskiinteistössä riskienhallintasuunnitelma on vireillä, mutta sille ei ole aikataulua.

Helsingin kaupunki ei vakuuta omaisuuttaan, joten myöskään kaupunginmuseon kokoelmia ei ole vakuutettu. Kokoelmalainoissa lainaava museo vakuuttaa lainatut objektit kaupunginmuseon ilmoittamasta vakuutusarvosta. Kun kaupunginmuseo on vastaanottava osapuoli, museo tekee kaupunginkanslian talous- ja suunnitteluosastolle vakuutusrahastoilmoituksen lainatuista objekteista lainanantajan ilmoittamalla vakuutusarvolla.

6.3.
KOKOELMATYÖN MITTAAMINEN

Kokoelmatehtävän toteutumista mitataan määrällisillä mittareilla, jotka raportoidaan valtakunnallisessa museotilastossa ja vuosikertomuksessa. Vuosikertomuksen pohjalukuina käytetään Museotilastoon ilmoitettavia lukuja. Toimialan tilinpäätöksessä seurataan museolta kahta tunnuslukua, jotka ovat vuonna 2019

- Käyntikerrat (vuonna 2019 tot. 481 000; tavoite on 400 000 vuosina 2020–2022)
- Verkkopalveluiden asiakastoiminnot (Finna, Helsinkikuvia.fi ja HRI) (vuonna 2019 tot 4,3 milj; tavoite 2020–2022 3,7 milj)

Kokoelmatyön laadun ja kokoelmien vaikuttavuuden mittaamiseen ja arviointiin sopivaa tietoa kertyy vähän, ja kokoelmatyön tiedolla johtamista tulisi kehittää. Kokoelmien parissa työskentelevien antamaan asiantuntijapalveluun ja yleisölle suunnattuihin tuotteisiin sisältyy runsaasti kokoelmatyötä, joten luvut kertovat osaltaan kokoelmien kiinnostavuudesta ja käyttöoasteesta. Edellä mainitut verkkopalveluiden asiakastoiminnot eli Finna-palvelusta saatujen *asiakastoimintojen* lukumäärä (Google Analytics käyttää termiä *page view/sivulataus*) kertovat kokoelmien kiinnostavuudesta. Finnan käyttötietojen tulisi selvittää mittareita, joilla saadaan tietoa datan avaamisen vaikutuksista ja tarjotun aineiston jatkokäytöstä. Myös näyttelykävijöiden määrä kertoo osaltaan kokoelmien kiinnostavuudesta, silloin kuin näyttelyt perustuvat museon kokoelmiin. Sekä Finnasta että Helsinkikuvia.fi -palvelusta saadaan varsin paljon asiakaspalautetta.

Kaupunginmuseon kokoelmasuoritteet	Museotilasto	Toimintakertomus	Oman työn johtaminen
Vuoden kartunta	●	●	
Kokoelmien laajuus (objektimäärä)	●	●	
Julkiseen verkkoon avatut tietueet (= verkossa julkaistujen digitaalisten objektien kokonaismäärä)	●		
Kokoelmista digitoitujen objektien lukumäärä (KAMU, KAMA, FOTO, TEOS)	●	●	
Kokoelmahallintajärjestelmään luetteloitujen kokoelmaobjektien lukumäärä	●	●	
Analogisesta kokoelmasta digitoitu, prosentteina		●	
Kokoelmista saavutettavissa online, prosentteina		●	
Kokoelmaluokituksen saaneiden objektien lukumäärä		●	
Konservoidut objektit			●
Ennaltaehkäisevät konservointitoimenpiteet ja huolletut objektit			●
Uudet digitaaliset negatiivit, TARK			●
Kokoelmapoistot	●	●	
Annetut kokoelmalainat	●	●	
Vastaanotetut kokoelmalainat	●		

6.4. KOKOELMATYÖN TALOUDELLISET VAIKUTUKSET

Kaupunginmuseon toimintamenoista palkat muodostivat 44 % vuonna 2019 (2012: 50,1 %) ja vuokrat 33 % (2012: 29,2 %), mikä vastaa suomalaisten museoiden yleistä kulurakennetta (museotilaston perusteella vuonna 2018 museoiden palkkausmenot olivat 42,9 % ja kiinteistömenot 34,3 %. Kiinteiden kustannusten korkea osuus vaikuttaa väistämättä näyttelyiden ja muiden palveluiden tuottamiseen. Kaupunginmuseo tuottaa palvelunsa kansallisesti vertaillen tehokkaasti, vuonna 2018 menot olivat 10,78 €/asukas (2012: 12,47 €), mikä on selvästi vähemmän kuin esimerkiksi Tampereella, Turussa tai Espoossa.

Kulttuurihistoriallisten museokokoelmien arvoa tai tuottoa ei ilmoiteta eikä lasketa rahassa. Kokoelmat, lähinnä valokuvien ja kuvien käyttöoikeuksien myynti, tuotti ennen Helsinkikuvia.fi-palvelun avaamista vuosittain noin 30 000 euroa. Palvelun avaamisen jälkeen vedosmyynti on pienentynyt huomattavasti. Vuonna 2019 tuotto oli noin 5 000 euroa, vaikka budjetoitu tavoite oli 15 000 euroa. Korvaavien tuotteiden kehittäminen on haaste, ja museolta puuttuu myös markkinointiresurssia. Myös kokoelmalainoista kertyy tuloja, jotka vaihtelevat vuosittain huomattavasti

lainapyyntöjen mukaan. Vuonna 2019 lainojen tuotto oli noin 2 000 euroa (2013: 5 000 euroa).

Kokoelmatyön kustannukset muodostuvat ensisijaisesti palkoista ja vuokrista. Kokoelmatilojen vuokrat olivat 35 % vuonna 2019 koko museon vuokrakuluista (2012: 38,5 %). Neliömääräisesti ne kattavat noin 52 % museon yhteenlasketuista tiloista (2012: 56 %).

Kokoelmatyön henkilöstömenoja on vaikea erottaa koko museon palkkausmenoista, koska kaikki kokoelmatyötä tekevät osallistuvat myös asiakas- ja näyttelytyöhön. Määräaikaiset kokoelmatyöntekijät työskentelevät valtaosin palkkatuella. Tämä mahdollistaa konservaattorien ja tutkijoiden osallistumisen sisältötuotantoon ja kompensoi osaltaan kiinteiden kustannusten osuutta museon budjetissa.

Kokoelmahallintaan ja kokoelmalogistiikkaan panostaminen parantaa asiakaspalvelua ja kokoelmien saavutettavuutta sekä mahdollistaa osaltaan nopeamman näyttelykierron, mikä on huomioitava arvioitaessa kokoelmatyön kustannuksia.

Rautatientorin metrotunnelia rakennetaan vuonna 1978.
VALOK. OSMO AITTAPELTO

7. KOKOELMIEN SAAVUTETTAVUUS JA KÄYTTÖ

7.1. KOKOELMIEN ASIAKKAAT

Kaupunginmuseon kokoelmia käytetään monipuolisesti sekä omassa museossa että sen ulkopuolella aktiivisten kokoelmien periaatteen mukaisesti. Kokoelmat palvelevat ja ilahduttavat mahdollisimman monenlaisia käyttäjiä.

OSALLISTAMINEN JA ESINEKOKOELMA

Keväällä 2019 aloitettiin yleisön osallistamisen suunnittelu esinekokoelmissa. Alkuvaiheessa kartoitettiin muiden museoiden osallistavaa toimintaa ja järjestettiin pienimuotoisia tapaamisia, joilla pohjustetiin myöhempiä toimintamallien testauksia.

Ensimmäisenä ideoita palloteltiin Työväenopiston puitteissa kokoontuneen Kulttuuria keskellä viikkoa -ryhmän kanssa. Sama ryhmä sai kutsun arvioimaan Helsingin valitut palat -näyttelyä ja myöhemmin kokoelmakeskukseen. Näyttelykierros järjestetiin myös Asiakkaan kohtaaminen -tiimille.

Keskusteluissa tuli ilmi, että tavallinen asiakas ei hahmota eroa esinekokoelmien ja muiden kokoelmien välillä. Myös museon toimintatavat ja ammattijargon ovat maallikolle vieraita. Näitä on opittava avaamaan niille, jotka ovat kiinnostuneita museotoiminnasta muutenkin kuin näyttelykävijöinä. Sparrausapua tarjosi eräsi innostunut museologian aikuisopiskelija, joka oli käynnistämässä Työväenopiston puitteissa kurssia, joka avaa museotyön näkökulmia.

Kokoelmakeskuksen hankala sijainti Helsingin keskustan näkökulmasta paljastui tutustumiskierrosten yhteydessä: paikalle tuli vain ryhmän vetäjä ja kolme muuta.

Kuvakummit järjestävät valokuvakokoelmaa.
VALOK. YEHIA EWEIS 2019

7.1.1.
Ulkoiset asiakkaat ja avoin data

Perinteiset museokävijät ovat museon suurin ja heterogeenisin käyttäjäryhmä, joka kohtaa kokoelmat ennen kaikkea näyttelyssä. Sekä Finna- että Helsinkikuvia.fi-palvelut ovat lisänneet kokoelmien näkyvyyttä ja käyttöä olennaisesti. Kaupunginmuseon kokoelmilla ja kuva-arkistolla on myös monia muita asiakkaita:

- Kaupunkiorganisaatio
- Tutkijat ja opiskelijat
- Media
- Muut muistiorganisaatiot
- Sidosryhmät ja kumppanit

Hyvä asiakaspalvelu on osa kaupunginmuseon kokoelmatyötä. Kokoelmilla on merkitystä, kun ne ovat saavutettavissa ja niissä olevaa tietoa käytetään sekä kaupunginmuseossa että museon ulkopuolella.

Kaupunginmuseon kuva-arkisto on julkinen, yleisölle avoin arkisto, jonka palvelut ovat oleellinen ja näkyvä osa aktiivista kokoelmatyötä. Valokuvakokoelmiin pääsee tutustumaan *Kuvaselaamossa*, joka on Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkiston asiakaspalvelutila. Kuvaselaamossa on asiakkaiden käytössä museon verkkopalvelut sekä selailtavana vaihtuva valikoima vedoksia. Kuva-arkiston kokoelmiin pääsee myös tutustumaan tilaamalla aineistot ja käyntiajan etukäteen.

Myös muissa tiimeissä annetaan asiakaspalvelua. Esine-, arkisto- ja rakennusosakokoelmien osalta ulkopuolisten tutkijoiden laajempi palveleminen edellyttäisi tarkoitukseen paremmin soveltuvia tiloja ja lisää henkilökuntaa. Digitoinnilla on tärkeä rooli kokoelmien saavutettavuuden parantamisessa.

Aktiivinen asiakassuhde tarkoittaa hyvän asiakaspalvelun lisäksi kokoelmien ja kokoelmatyön avaamista kaupunkilaisille. Kuvakokoelmatiimissä on vuodesta 2018 lähtien toiminut kaksi vapaaehtoisryhmää, *Kuvakummit* ja *Kuvaussakki*, yhteensä noin 30 henkeä. Kuvakummit paneutuvat valokuvakokoelmien arkistointiin, järjestämiseen ja huoltoon. Kuvaussakki puolestaan dokumentoi Helsinkiä ja kaupunkielämää yhteistyössä museon henkilökunnan kanssa.

Kuvaussakkilaisia retkellä Vallisaareen.
VALOK. YEHIA EWEIS 2019

7.1.2.
Sisäiset asiakkaat

Sisäisiä tilaus- ja palvelukäytäntöjä seurataan ja kehitetään. Kokoelmien ja niissä olevan tiedon tulee olla helposti kaikkien museon työntekijöiden käytettävissä. On tärkeätä jatkuvasti tiedottaa ja ylläpitää ymmärrystä museon eri ammattiryhmien ja tiimien toiminnan tavoitteista, menetelmistä ja ongelmakohdista.

7.2.
KOKOELMIEN KÄYTTÖ

7.2.1.
Tutkimus ja julkaisut

Museo tutkii aktiivisesti omia kokoelmiaan ja jakaa tietoa näyttelyissä, julkaisuissa, erilaisissa yleisötilaisuuksissa ja viranomaislausunnoissa. Sähköisen median merkitys kasvaa koko ajan. Tutkimusta ja nykydokumentointia tehdään myös yhteistyössä ulkopuolisten tahojen ja tutkijoiden kanssa. Helsingin yliopiston kansatieteen oppiaineen kanssa tehdään säännöllisesti yhteistyötä.Tutkimustieto lisää kokoelmien museo-ja kulttuuriperintöarvoa ja tekee osaltaan mahdolliseksi uusien tuotteiden kehittämisen. Kaupunginmuseo toteuttaa tutkimushankkeissaan ja tutkimusten julkistamisessa lakeja ja asetuksia ja sekä hyviä tutkimuseettisiä käytäntöjä ja edellyttää niitä myös asiakkailtaan.

TOIMENPIDE: *Nykydokumentointiin ja kokoelmien tutkimuskäyttöön liittyvät lomakkeet päivitetään tietosuoja-asetuksen mukaisiksi.*

7.2.2.
Näyttelykäyttö

Kokoelmia käytetään näyttelyissä monipuolisesti. Hyvin taustoitetut ja säilytetyt kokoelmat tekevät mahdolliseksi kiinnostavien tarinoiden kertomisen. Kokoelmaluokituksen kulutuskokoelmaluokka antaa mahdollisuuden erottaa kokoelmasta objekteja, joihin museokävijät pääsevät mahdollisimman lähelle. Yleisölle tarjotaan soveltuvin osin mahdollisuus osallistua näyttelyobjektien valintaan ja niihin liittyvän tiedon kartuttamiseen.

Erilaisilla objektiryhmillä voi näyttelyssä olla eri tehtävät. Valokuvia ja audiovisuaalista materiaalia voidaan jakaa helposti myös näyttelyn ulkopuolelle.

Kaupunginmuseon näyttelypolitiikka päivitetään, kun Ratikkamuseon uudistus valmistuu vuodenvaihteessa 2020/2021. Vastuu on näyttely- ja ohjelmistotiimillä.

7.2.3.
Museopedagoginen käyttö

Museopedagogian tavoite on auttaa yhä moninaisemmista taustoista tulevia museovieraita ymmärtämään menneisyyden viestiä. Kokoelmia hyödynnetään viestin välittämisessä. Vaikka autenttiset esineet, kuvat, dokumentit, taide ja liikkuva kuva ovat todisteita menneisyydestä, ne eivät välttämättä avaudu ilman asiantuntevaa apua. Tässä auttavat museopedagogiset menetelmät, esimerkiksi eläytyminen, teema- ja muut opastukset, aikamatkat sekä tekemällä oppiminen. Asiakkailla on erilaisia tarpeita. Seniorit ja kotoutuvat maahanmuuttajat tarvitsevat erilaisia keinoja kuin nuoremmat museovieraat. Yhteistä kaikille ryhmille on kuitenkin kulloisenkin aiheen havainnollistaminen juuri niille sopivilla tavoilla. Historiallisia ilmiöitä tarkastellaan kokonaisvaltaisesti, jolloin sekä konkreettiset esineet ja kuvat, mutta myös perinteet ja kieli, avaavat näkymää Helsingin ja helsinkiläisten menneisyyteen ja kulttuuriin. Tässä työssä on apuna kulutuskokoelman lisäksi museopedagogista aineistoa kuten kokoelmasta poistettuja esineitä, alkuperäisten esineiden kopioita, rekvisiittaa ja itse tehtyjä esineitä. Museopedagoginen aineisto ei ole osa museokokoelmaa, vaan se on hankittu yleisön käytettäväksi museotyössä, opastuksissa, näyttelyissä ja tapahtumissa.

Museolla on myös monenlaisia tapahtumia, joihin kokoelmat eri tavoin kytkeytyvät. Kokoelmakeskusvierailut ovat tästä yksi esimerkki.

Museopedagogista materiaalia ja näyttelyrekvisiittaa varten on oma tietokanta (ROMU). Tietokannan päivittämisestä vastaavat näyttelytyöryhmät ja museomestarit. Tietokantaa voivat heidän lisäkseen päivittää kaikki, jotka tarvitsevat tätä aineistoa ja näyttelyiden sekä tapahtumatuotannon rekvisiittaa. Näyttelyn tuottaja vastaa siitä, että näyttelyyn hankitut ja sen jälkeen säilytettävät museopedagogiset esineet ja rekvisiitta varastoidaan asianmukaisesti ja tallennetaan ROMUun. Aineistoa, jota ei ole kirjattu tietokantaan, ei voi kuljettaa kokoelmakeskukseen. Vastuu on kirjattu näyttelyprosessiin.

7.3.
KOKOELMIEN AVAAMINEN JA SAAVUTETTAVUUS

Helsingin kaupunginmuseon käyttämään MediaKsi-kokoelmahallintajärjestelmään kehitettiin 2013 rajapinta, jolla tietokantojen aineistoja siirretään kansalliseen Finna-palveluun. Finna otettiin tuotantokäyttöön helmikuussa 2014, jolloin myös julkistettiin museon oma Finna-näkymä (http://hkm.finna.fi). Finnan kautta saatavilla olevat tietokannat ovat valokuva (FOTO), esine- (KAMU), arkisto- (KAMA), taideteos- (TEOS) ja rakennuskulttuuritietokanta (RAKU). Finnaan siirretään vaiheittain kaikki tietokannoissa oleva aineisto, joka lainsäädännön ja sopimusten puitteissa voidaan julkaista avoimessa tietoverkossa. Vuoden 2019 lopussa Finnaan oli siirretty liki 80 000 tietuetta tai runsas 4,5 % kokoelmatiedoista.

Huhtikuussa 2017 avattiin Helsinkikuvia.fi-palvelu, joka tarjoaa museon verkossa julkaistun valokuva-aineiston suuriresoluutioisina tiedostoina avoimella, myös kaupallisen käytön mahdollistavalla CC-BY-lisenssillä. Tätä ennen kuvat olivat avoimesti saatavilla vain pienikokoisina tiedostoina. Helsinkikuvia.fi mahdollistaa kuvien helpon selailun, jakamisen ja käytön. Palvelu hyödyntää Finnan avointa rajapintaa. Palvelusta on myös mahdollista tilata maksullisia kuvavedoksia kotiin toimitettuna hyödyntäen Printmotor-kuvavalmistamon ja Bambora-maksuvälityksen rajapintoja. Kokoelmatieto (metadata) tarjotaan verkkopalveluiden kautta avoimena datana CC0-lisenssin mukaisesti.

Kokoelmien saatavuus internetissä on lisännyt sekä kokoelmatietojen että objektityypistä riippuen myös itse objektien tai niiden kopioiden käyttöä museon ulkopuolella. Kehittämishaasteita ovat erilaiset joukkoistamis- ja muut vuorovaikutteiset menetelmät.

Kaupunginmuseo aloittaa kokoelmapolitiikkakaudella Finna-aineiston tarjoamisen yhteiseurooppalaisessa Europeana-palvelussa, josta on tehty sopimus maaliskuussa 2020.

Museo solmi vuonna 2018 Suomen museoliiton kanssa Taidekokoelmat verkkoon – sopimuksen. Sopimus mahdollistaa suomalaisten teosten esittämisen verkossa ilman teos- tai tekijäkohtaisia maksuja ja sopimuksia. Arkisto- ja taidekokoelman tekijänoikeuden alaisten teosten julkaiseminen Finnassa on aloitettu huhtikuussa 2020.

7.4.
VIESTINTÄ

Museokokoelmat, niiden käyttö, arvostus ja hoito, ovat kansainvälisestikin murroksessa ja museoiden on kyettävä perustelemaan kokoelmien olemassaolo ja niiden aiheuttamat kustannukset sekä itselleen että kokoelmien omistajille.

Museon viestintäkanavia käytetään kokoelmaviestintään yhteistyössä viestinnän ja markkinoinnin kanssa.

Sosiaalisen median käyttöä kokoelmatyön näkyväksi tekemisessä kokeillaan. Museokävijät jakavat itseään kiinnostavista ilmiöistä ja museo-objekteista tietoa sosiaalisessa mediassa myös itsenäisesti, ja kaupunginmuseo haluaa rohkaista ja kannustaa sitä.

7.5.
LAINAT, TALLETUKSET JA DEPONOINNIT

Kokoelmaobjekteja *lainataan* ammattimaisesti hoidetuille museoille noudattaen museotyön ammattieettisiä sääntöjä. Lainausehdot ovat museon verkkosivuilla. http://www.helsinginkaupunginmuseo.fi/kokoelmapalvelut/

Kokoelmaobjekteja voidaan tapauskohtaisen harkinnan jälkeen lainata tieteellisiin, tutkimuksellisiin tai kasvatuksellisiin tarkoituksiin. Kokoelmia ei lainata yksityisille henkilöille. Lainapyyntö on aina kirjallinen ja lainan myöntää intendentti. Lainalla on aina määräaika.

Kaupunginmuseo ei ota vastaan uusia *deponointeja*, mutta voi sijoittaa kokoelmiaan muille. Lista voimassa olevista deponoinneista löytyy osoitteesta Y:\Kokoelmastrategia\Päivitys 2013\Deponointilistan päivitys 20141112.doc

Arkeologiset löydöt ovat Museoviraston omaisuutta ja KM-numeroilla. Objektit ovat kuitenkin kaupunginmuseossa Museoviraston entisen rakennushistorianosaston kanssa syntyneiden työtapojen seurauksena ilman deponointia. Kysymykseen kaikkien kaupunginmuseon hoidossa olevien löytöjen deponoinnista yhdellä kertaa ei ole tullut vastausta Museovirastosta syksyllä 2019. Objekteja lainataan harkinnan mukaan muille museoille.

TOIMENPITEET

- Museoviraston arkeologisten löytöjen deponointi selvitetään.
- Kokoelmatiimien kotisivut päivitetään ja muotoilut yhtenäistetään kokoelmapolitiikan luonnehdintojen kanssa.

8. AIKAISEMMISSA LUVUISSA ESITETYT KEHITTÄMISTARPEET, SUUNNITELMAT JA NIIDEN AIKATAULUT

Arvioidaan uudelleen farmaseuttisen yhdistyksen kokoelman status kansallisesti merkittävänä kokoelmana	PM, EP ja esinekokoelmatiimi
Prosessikuvauksille perustetaan levyasemauudistuksen yhteydessä kansio, johon kuvaukset tallennetaan	EK ja MSW
Rakennusosaprosessin päivittäminen	2020 JP ja AS
Ydinkokoelman määrittely valokuva- ja taidekokoelmissa	
Ydinkokoelman määrittely rakennusosakokoelmassa	
Ydinkokoelman määrittely arkeologisessa kokoelmassa	
Luettelointiohjeiden päivittäminen ja yhdenmukaistaminen Museo 2015 -suosituksen mukaiseksi.	Kun uusi kokoelmahallintajärjestelmä on saatu käyttöön. Ohjeiden sijainti tarkistetaan levyasemauudistuksen jälkeen. Taiteen luettelointiohje on päivitetty2019. Y:\Kokoelmatietokantojen ohjeet\TEOS_tietokannan_ohjeet2019 Arkistokokoelman luettelointiohje muokattu esineluettelointiohjeesta vuonna 2015.
Kokoelmaluokittaja muistilista	EK ja TU
Nykydokumentoinnin prosessikuvaus	2020/MSW
Nykydokumentointiin liittyvien käyttölupien ja kokoelmien tutkimuskäyttölupalomakkeen päivittäminen vastaamaan tietosuoja-asetusta	2020/MSW
Museoviraston arkeologisten löytöjen deponointi selvitetään	Vireillä/MH
Yhteisen kokoelmakeskuksen riskienhallintasuunnitelma ja evakuointisuunnitelma	Vireillä/EK
Avatun datan jatkokäyttäjien ja vaikutusten arviointi	2021 MSW
Kokoelmatiimien kotisivut päivitetään ja muotoilut yhtenäistetään kokoelmapolitiikan kirjausten kanssa.	Aloitettu/EK ja TM (MSW)
Kokeillaan sosiaalisen median käyttöä kokoelmatyössä	Aloitettu/EK ja TM
Raatihuoneen kokoelman merkitysanalyysi	valmis 2021 (HKM 110 v)
Kokoelmapoliittinen ohjelma verkossa	MSW
KOPO:n kääntäminen ru/eng	MSW
Sidotaan vanhoista kopoista ja kokoelman historiasta 1–3 kpl kirjastoon	MSW ja EP

9. KOKOELMAPOLITIIKAN KEHITTÄMINEN

Kokoelmapolitiikan tarkoitus on ylläpitää ja muodostaa yhteistä ymmärrystä kaupunginmuseon kokoelmatehtävästä ja sen toteuttamistavoista. Museonjohtaja johtaa kokoelmapolitiikkaa yhdessä kulttuuriperintöyksikön päällikön ja intendenttien kanssa, ja se laaditaan viisivuotiskaudeksi. Sitä täydentävät tiimien toimintasuunnitelmat. Prosessin ylläpitäminen on delegoitu kulttuuriperintöyksikön päällikölle.

Kokoelmapolitiikka on jatkuva kehitysprosessi, joka reagoi toimintaympäristön muutoksiin. Tutkijakokouksissa ja tiimipalavereissa keskustellaan säännöllisesti kokoelmapolitiikkaan liittyvistä kysymyksistä. Kokoelmapolitiikka-asiakirja päivitetään seuraavan kerran vuonna 2024. Prosesseja ja liitteitä päivitetään tarvittaessa useammin.

9.1. ASIAKIRJAN HYVÄKSYMINEN JA JULKISUUS

Kokoelmapolitiikka-asiakirja on hyväksytty tiimikokouksissa ja museon johtoryhmässä sekä esitelty museokokoukselle 29.5.2020.

Kaupunginmuseon kokoelmapolitiikka on yleisön ja tiedotusvälineiden ulottuvilla kaupunginmuseon verkkosivuilla samoin kuin englannin- ja ruotsinkieliset tiivistelmät. Täydellinen asiakirja kaikkine liitteineen on kaupungin sisäisessä verkossa Helmi-alustalla.

9.2. KOKOELMAPOLITIIKKATYÖHÖN OVAT OSALLISTUNEET

Marcus Haga, Markku Heikkinen, Elina Kallio, Pirkko Madetoja, Tiina Merisalo, Tuomas Myrén, Eva Packalén, Jaana Perttilä, Aki Pohjankyrö, Anne Salminen, Eero Salmio, Minna Sarantola-Weiss, Satu Savia, Kati Selänniemi, Tommi Uutela ja Hilkka Vallisaari.

HELSINGIN
KAUPUNGINMUSEO